

HIND 20 MARKA

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

TEINE AASTAKÄIK

NR. 12

J A A N I K U U

1927

S I S U.

A. Conan Doyle — Brigaderi viimne seiklus. — G. Brandes — Õigest lugemisest. — M. Laarman — Puulõike ajaloost ja tehnikast. — Traaditu telegraaf. — A. Kallits — Meelespea lehti noorele õngitsejale. — Õhulaev. — Laevasõit mäest üles.

Kirjakast.

V. Kaljumäe — „Looduse ilust“ on pikk ja väheütlev. Ei. — Jaan Rool — „Sügisõhtul“ päris nõrk. — J. Tilk — Teie joonistused on veel väga algelised. — Ain Harrol — „Minu julguse äpardumine“ labane. — H. Vahtra — „Aastaid tagasi“ — ei. — J. Valter — Joonistused nõrgad, vaja rohkem hoolt. — Metsapoeg — Seekordsest saadetest ei saa midagi tarvitada. — Juhani — ilmub võimalust mööda. — F. Voogvee — Päris kena kirjutamis- oskus, aga vähe jutustavat elementi ja palju

laialivalguvat ja sentimentaalset lüürikat. Kokkuvõtlikumalt! — K. Kiisk — „Õhtu“ on nõrk. — E. Klaser — „Närtsind roosid“, „Unetu öö“ ja „Tänu kevadele“ nõrgad. — T. K. — „Jacky Catway & Co“ ei sobi meile. Tõlgete eest hoolitseme ise. V. Peetsu — Joonistused saadame tagasi ainult siis, kui margid seks kaasas. — O. Särel — Seekordne saadetis ei lähe. — H. S. — Tõlked ei. — Jaan Imelik — „Looduselaps“ ei.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 12.

Jaanikuu

1927.

Toimetuse juhatajad: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja: E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetuse ja talituse aadress: Tallinn, Rataskaevu nr. 22. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval ja reedel k. 12–1.

Peet Aren.

(II eesti kunsti aastaraamatust.)

Õuel.

Brigader Gerardi seiklused.

Brigaderi viimne seiklus.

A. Conan-Doyle. Inglise keelest A. Viidik. Kaks pilti Natalie Meylt.

Ma ei jutusta teile enam lugusid, mu kallid sõbrad. Inimene öeldakse olevat kui jänes, kes jookseb ringi, et tulla tagasi surema sinna, kust ta algas. Gascogne kutsub mind jälle viimasel ajal. Ma näen sinist Garonne'i väänlevat viinamägede vahel ja veel sinisemat ookeani, mille poole hõljuvad ta veed. Näen ka vanu linnu ning mastide räga pik-kade kivisildade ääres. Minu süda janu-neb kodust õhku ning koduse päi-kese sooja paistet. Siin Pariisis on mu sõbrad, mu varandus, mu lõbud. Sää! on hauas kõik, kes tundsid mind. Ning siiski edelatuul, väristades mu akent, näib olevat kui võimas emamaa hää! mis kutsub tagasi oma last sülle, kuhu olen juba valmis varisema. Olen mängind oma osa omal ajal. Aeg möö-dus. Ka mina pean mööduma. Oh ei, kallid sõbrad, ärge olge tusased, sest mis on õnnelikum kui elu, täidetud auga ja kaunistatud sõpruse ja armastusega? Ja siiski see on pühalik silmapilk, kui inimene läheb pika tee lõpule ning näeb käänakut, mis viib ta teadmatusse. Kuid keiser ja kõik ta maršalid sõitsid selle pimedä käänaku taha ning kadusid tei-sele poole. Ka mu husaarid — ei ole enam viitkümmend meest, kes ei ootaks sää!l. Ma pean minema. Kuid sel viim-sel õhtul jutustan teile, mis on enam kui lihtne jutt — mis on suur aja-looline saladus. Mu huuled olid pitsee-ritud, kuid ma ei näe põhjust, miks ma ei peaks jutustama sellest tähelepanda-vast seiklusest, mis muidu jääks tund-matuks, sest ainult mina, ainult mina kõigist elavaist inimestest tean sellest loost.

Tulgem tagasi minuga aastani 1821. Sel aastal meie suur keiser saadeti ära meie juurest kuueks aastaks, ning ai-nult vahetevahel kuulsime merede ta-gant mõne sõna, mis näitas, et ta oli veel elus. Te ei oska kujutella, kuidas vaevlesid südamed meil, kes meie teda armastasime, mõeldes, kuidas ta vang-las piinab enda suurt hinge sää!l tühjal

saarel. Sellest silmapilgust, mil tõu-sime, kuni silmapilguni, mil sulgesime oma silmad, see mõte oli alati melega ning tundsime häbistavana, et tema, meie isand ja juht, on nii alandatud, kuna me ei saa kättki liigutada, et ai-data teda. Meie hulgas olid paljud, kes parima meelega oleks annud oma elu selle eest, et tal oleks veidi kergem, kuid me võisime ainult istuda ja uriseda meie kohvikuis ning vahtida kaarti, ar-vestades, palju miile vett on meie va-hel. Näis, kui oleks ta kuu pääl, kui vaatasime, mis võisime teha ta hääks. Kuid see oli ainult seepärast, et meie olime sõdurid ega teadnud midagi me-rest.

Muidugi, meil olid oma hädad, mis tegid kibedaks meele, niisama kui olid halvad küljed meie keisril. Meie seas oli nii mõnigi, kes oli olnud kõrgel kohal ja oleks tahtnud tagasi seda, kui tuleb tagasi tema oma kohale. Me ei pidand võimalikuks astuda teenistusse Bourbo-nide valge lipu alla ega anda vannet, mis võis pöörda meie mõõgad mehe vastu, keda armastasime. Nii jäime ilma tööta ja rahata. Mis jäi meile muud kui koguneda ja lobiseda ja uriseda, kuna need, kellel oli natukene, maksid kõigi eest, kellel ei olnud midagi, jagasid pudelit. Vahetevahel, kui oli õnne, norisime tüli mõne Garde du Corps'i me-hega ning kui jätsime ta seljali Bois'sse, tundsime, et olime tasund ühe hoobi Napoleoni eest. Nad õppisid tundma meie kohti ajajooksul ning hoidusid neist eemale kui erilaste pesadest.

Üks seesuguseist kohtadest oli Rue Varennes'il, kus käisid väljapaistva-vamad ja nooremad Napoleoni ohvitse-rid. Peaaegu kõik meie hulgas olid ol-nud kolonelid või adjutantid, ning kui mõni noorem mees juhtus tulema, siis andsime talle mõista, et ta oli võtnud endale palju vabadust. Siin käis kap-ten Lepine, kes sai aumärgi Leipzigi juures; kolonel Bonnet, Macdonaldi ad-jutant; kolonel Jourdan, kelle kuulsus

sõjaväes oli peaaegu samasugune kui minul; Sabbatier mu oma husaaride hulgast; Meunier, Le Breton kaardiväest ning veel tosin teisi. Igal õhtul tulime kokku ja ajasime juttu, mängisime dominot, jõime klaasi või paari ja harutasime, millal keiser tuleb tagasi ning meie saame jälle oma rügemendi etteotsa. Bourbonid kaotasid juba selle võimu, mis neil üldse oli maa üle, nagu selgus mõni aasta hiljem, kui Pariis tõusis nende vastu ja nad aeti kolmandat korda välja Prantsusmaalt. Napoleonil oli ainult vaja näidata end rannal ning ta oleks marssinud ilma püssipauguta pealinna, just nagu ta tegi Elbalt tagasi tules.

Hääkene küll, asjad olid samases seisukorras, kui ühel veebruariohtul meie kohvikusse ilmus väga omapärane väike mees. Ta oli lühike, kuid ülilai, määratute õlgadega, ja pää oli tal inetus ise, nii suur oli see. Ta karm pruun nägu oli täis ebaharilikke valgeid arme ning ta kandis halli põskhabet, nagu see on merimeestel. Kaks kuldset kõrvarõngast ja rikkalik tätoveering kätel ütles ka, et ta oli merelt, enne kui ta esitas end meile kui kapten Fourneau'd keisri laevastikust. Tal olid soovituskirjad kahele meie hulgast, ega olnud mingit kahtlust, et ta oli meie mees. Ta võitis meie austuse, sest ta oli näinud niisama palju võitlust kui meiegi, ning armid, mis olid näos, ta oli saand, seistes enda kohal „Orient'il“ võitluses Niilusel, kuni laev ta all lendas õhku. Ta ei kõnelnud endast palju, kuid ta istus kohviku nurgas, vaadeldes meid kõiki oma haruldastel teraste silmadega ja kuulates hooliga meie kõnelusi.

Ühel õhtul ma lahkusin kohvikust, kui kapten Fourneau järgnes mulle, ning puudutades mu kätt, viis mu sõnalausemata oma korteri juure, mis asus tüki maad edesi. „Ma tahan kõnelda teiega,“ ütles ta ning viis mu üles trepist oma tuppa. Sääli ta süütas lambi ja ulatas mulle paberilehe, mille võttis ümbrikust oma sahtlis. Kiri oli kirjutatud mõne kuu eest Schönbrunni lossis Viini lähedal. „Kapten Fourneau tegutseb keiser Napoleoni huvides. Need, kes armastavad keisrit, kuulaku teda küsimata. —

Marie Louise.“ See oli kõik, mis oli kirjutatud. Olin hästi tuttav keisrinna käekirjaga ega olnud kahtlust, et see oli tema oma kiri.

„Meie kohvikusse ilmus omapärane mees...“

„Hüva,“ ütles ta, „kas teid rahuldavad mu volitused?“

„Täiesti.“

„Kas olete valmis vastu võtma käsked minult?“

„See kiri ei jäta valikut.“

„Hää! Esiteks: taipasin mõnest ajast, mis te ütlesite kohvikus, et oskate inglise keelt?“

„Jah, oskan.“

„Laske kuulda.“

Ütlesin inglise keeli: „Ükskõik, millal keiser vajab Etienne Gerard'i abi, mina olen öösel ja päeval valmis andma oma elu ja teenistuse.“ Kapten Fourneau naeratas.

„See on halb inglise keel,“ ütles ta, „kuid siiski parem kui ei midagi. Mis minusse puutub, ma räägin inglise keelt kui inglane. See on kõik, mis omandasin kuu eest aastal jooksul inglise vanglas. Nüüd ütlen teile, miks ma tuln Pariisi. Ma tuln selleks, et leida mees, kes aitaks asjus, mis puudutab keisri huve.“

Mulle öeldi, et kohvikus „Suur Mees“ leiduvad ta paremad vanad ohvitserid, ja et võin usaldada sääl iga meest kui asi puutub keisri huvidesse. Seepärast vaatlesin teid kõiki, ja tulin otsusele, et teie olete mees, kes kõige kohasem minu ülesandeks.“

Võtsin vastu komplimenti. „Mis te soovite minult?“ küsisin.

„Ainult viita mõned kuud teie seltskonnas,“ vastas ta. „Peate teadma, et vabaks saades asusin elama Inglismaale, võtsin naiseks inglase ja sain kapteni koha väikesel inglise kaubalaeval, millega olen teind juba mitu reisi Southamptonist Guinea randa. Mind koheldakse sääl kui inglasi. Te mõistate muidugi, et oma tunnetega keisri vastu olen väga üksildane ja et oleks väga hääd, kui mul oleks seltsimees, kes jagaks neid tundeid. Üksi hakkab väga igav seesuguseil pikil teekonnal, ning oleksin väga tänulik, kui jagaksite minu kajutit.“

Arendades seda mõistukõnet ta vaatas kogu aja mulle otsa oma kavalate hallide silmadega ning ma vastasin talle pilguga, mis näitas, et tal ei ole tegemist rumalaga. Ta võttis kõvasti täistopitud rahakoti.

„Selles kotis siin on sada naela kuldas,“ ütles ta. „Teie vajate mõndki mõnusust seks reisiks. Soovitan muretseda need Southamptonis, kust sõidame välja kümne päeva pärast. Laeva nimi on „Must Luik“. Sõidan homme tagasi Southamptoni ning loodan teid näha järgmise nädala jooksul.“

„Nüüd,“ algasin, „öelge mulle, mis on meie sõidu siht?“

„Kas ma ei öelnud?“ küsis ta. „Me sõidame Aafrikasse Guinea randa.“

„Kuidas võib see olla keisri huvides?“

„Keisri huvides on, et teie ei küsiks ülearu palju ja et mina ei vastaks liig palju,“ vastas ta teravalt. Nii ta lõpetas kõneluse, ning mina läksin tagasi oma koju, käes rahakott kullaga, mis tõendas, et see omapärane kõnelus oli siiski tõestisündind asi.

Oli palju põhjusi, mis sundisid mind tegema lõpuni selle seikluse, ning nädala pärast olin teel Inglismaale. Sõitsin St.

Malost Southamptoni ning küsides dokkides järele, leidsin kergesti „Musta Luige“, kena väikese laeva, liigist, mis hüütakse briggiks, nagu pärast teada sain. Kapten Fourneau ise oli tekil ning seitse-kaheksa tugevat poissi olid ametis puhastamisega ja ettevalmistustega väljasõiduks. Ta tervitas mind ja viis alla oma kajutisse.

„Te olete nüüd ainult mr. Gerard,“ ütles ta, „ning Channel Islandi elanik. Oleksin teile väga tänulik, kui oleksite hääd ja unustaksite oma sõjaväelised kombad ning jätaksite oma ratsaväelase kõnnaku, jalutades minu tekil. Habe kõlbaks ka enam meremehele kui need vurrud.“

Mind kohutasid ta sõnad, kuid lõpude lõpuks merel ei ole ju daame, ning mis sääl muretseda? Ta kõlistas stewardi.

„Gustav,“ ütles ta, „olge kõigiti tähelepanelik minu sõbra, monsieur Etienne Gerardi, vastu, kes teeb kaasa selle reisi. See on Gustav Kerouan, minu steward-bretonlane,“ seletas ta, „ning tema hoole all pole teil viga.“

See steward oma karmi näo ja valjude silmadega oli liig sõjakas kogu seesuguse rahuliku kutse jaoks. Siiski, ma ei öelnud midagi, ehk küll võite arvata, et hoidsin silmad lahti. Magamisase oli valmistatud mulle lähedal kajutis, mis oleks näginud mugavana, poleks ta olnud nii vastolus Fourneau eluruumi toredusega. Ta oli kindlasti väga pillav inimene, sest ta kajut oli kaunistatud sammeti ja hõbedaga säärasel hulgal, mis oleks kõlvanud ennem mõne aristokraadi jahtlaevale kui väikesele Lääne-Aafrika kaubalaevale. Nii arvas ka tüürimees, mr. Burns, kes ei suutnud varjata oma naeratust ja põlgust, igakord kui ta vaatles seda. See poiss, suur, tugev, punajuukseline inglase, magas teises kajutis kapteni kajuti kõrval. Laevas oli veel teine tüürimees, Turner, kelle korter oli laeva keskel, ning pääle selle veel üks poiss ja üheksa meest, kolm nende hulgas, nagu teatas mr. Burns, Channel Island'ilt nagu minagi. See Burns, esimene tüürimees, oli väga huvitatud küsimusest, miks ma sõidan kaasa nendega.

Roman Nyman.

Otepää maastik.

(II eesti kunsti aastaraamatust.)

„Tulen lõbu pärast,“ ütlesin.

Ta vaatas mu otsa.

„Ei ole enne käind Lääne-Aafrikas?“ küsis ta.

Vastasin, et ei ole.

„Arvasingi, et ei ole,“ ütles ta. „Noh, teist korda te enam iialgi ei tule.“

Kolm päeva pärast mu päralejõudmist lasime lahti trossid silla küljest ja algasime reisi. Ma ei ole iialgi olnud hää merimees ning pean tunnustama, et olime kaugel igast maast, enne kui suutsin ilmuda välja tekile. Viimaks, viiendal päeval, ma juba jõin suppi, mis tõi mulle hää Kerouan ning suutsin ronida välja oma urkast mööda treppi. Värske õhk tõi tagasi elu minusse ning sellest ajast hakkasin harjuma laeva kiikumisega. Ka habe hakkas juba kasvama ning kahtlemata minust oleks saanud hää merimees

nagu minust sai sõdur, oleks saatus mu juhtind sellele teenistusharule. Õppisin hiiivama trosse, mis tõstsid purji, ning siduma pikkade pulkade külge, mis neid hoidsid. Kuid suuremalt jaolt mu kohuseks oli mängida kaarte kapten Fourneauga ning olla talle seltsiks. Ei olnud kummaline, et ta vajas seltskonda, sest kumbki tüürimeestest ei osand lugeda ega kirjutada, ehk nad küll mõlemad olid tublid merimehed. Kui meie kapten korraga oleks surnud, ma ei oska kujutella, kuidas oleksime leidnud tee ses veekõrves, sest tema oli ainus mees, kes oskas leida kaardil kohta, kus asusime. Ta kinnitas kaardi kajuti seinale ning igapäev märkis kursi, nii et võisime ühe pilguga näha, kui kaugel oleme sihist. Imestustäratav, kui hästi ta oskas ette arvata, sest ühel hommikul ta ütles, et sel õhtul

näeme Rohelise neeme tuld, ning tõesti, pimeduse tules see hakkas paistma vasakult küljelt. Järgmisel päeval maa oli jälle kadunud ning Burns, tüürimees, seletas mulle, et me ei näe maad enne kui saabume sadamasse Biafra lahte. Iga päevaga tuul viis meid lõuna poole, ning igal hommikul nool kaardil lähenes enam ja enam Aafrika rannale. Võisin oletada, et palmiõli oli see, mida otsisime ja et meie endi laadung koosnes värvilistest riietest, vanadest püssidest ja muust sarnasest prahist, mida inglased müüvad pärismaalastele.

Lõpuks tuul, mis aitas nii kaua juba meid edesi, vaikis täiesti ja mitu päeva lolegesime ringi rahulikul, laisal merel päikese all, mis pani pigi keema tekiplankide vahel. Pöörasime ja pöörasime purji, et püüda kinni vähemgi puhang, kuni viimaks pääsime välja sellest vaikuse vööst ning jätkasime teed lõuna poole värske tuulega, mere kihades lendavaist kaladest. Mõni päev Burns näis olevat rahutu ning ma leidsin ta järjesti vahtimas, käsi silmadele varjuks, nagu otsiks ta maad silmapiiril. Kaks korda leidsin ta oma punase pääga kaardi juurest, kus ta vahtis noolt, mis ikka veel lähenes Aafrika rannale, kuid siiski ei saavutanud seda. Lõpuks ühel õhtul, kui kapten Fourneau'ga mängisime kaarte kajutis, tüürimees astus sisse, päivitand nagu vihane.

„Palun vabandust, kapten Fourneau,“ ütles ta, „aga kas te teate, kuhu tüürib praegu roolimees?“

„Otse lõunasse,“ vastas kapten, silmad kiindund kaartidesse.

„Ja ta peaks tüürima otse itta.“

„Kust teie seda teate?“

Tüürimees urises vihaselt.

„Mul ei ole palju haridust,“ vastas ta, „kuid lubage öelda teile, kapten Fourneau, et ma sõidan seda merd sest ajast, kui olin kümneaastane põngerjas, ja tunnen teed, olles kord temal, ja tunnen vaikusevööd, ning oskan leida tee õlijõgedele juure. Me oleme juba lõunapoolneist, ja peaksime tüürima itta lõuna asemel, kui teie sadam on see, kuhu teid saadavad omanikud.“

„Vabandage mind, mr. Gerard. Pidage meeles, et on minu käik,“ ütles kap-

ten Fourneau, pannes lauale kaardid. „Tulge siia kaardi juure, mr. Burns, ma annan teile õppetunni praktilises merisõidus. Siin on edelatuul ning siin ekvaator, siin on sadam, kuhu tahame sõita, ning siin on mees, kes tahab sõita oma teed oma laevaga.“ Nende sõnadega ta haaras õnnetul tüürimehel kõrist kinni ja pigistas teda nii kaua, kui vaene mees oli peaaegu minestanud. Kerouan, steward, ruttas trossiga sisse ning nad kahekesi mähkisid ja sidusid mehe nii kinni, et ta oli päris abitu.

„Üks meie prantslastest on tüüri juures. Oleks kõige parem, kui viskaksime tüürimehe üle parda,“ ütles steward.

„See on kõige kindlam,“ oli kapten Fourneau nõus.

Kuid minule see oli juba liig. Ükski asi ei oleks sundinud mind nõus olema abitu mehe surmamisega. Kapten Fourneau jäi vastu tahtmist minuga nõusse ning me lasime ta pööraruumi, mis oli kajuti all. Ta jäi sinna lebama Manchesteri riidepakki vahela.

„Nüüd ei ole veel vaja luuki kinni panna,“ ütles kapten Fourneau. „Gustav, minge mr. Turner juure ja öelge, et ma tahan kõnelda temaga paar sõna.“

Paha aimamata astus teine tüürimees sisse, ning ta haardi ja seoti kinni nagu Burns. Ta viidi alla ja pandi selttimehe kõrvale. Siis luuk pandi kohale.

„See punase pääga tola solkis meie asja ära,“ ütles kapten Fourneau, „ning ma pidin tegutsema, enne kui soovisin seda. Suurt kahju see igatahes ei teind ning ma viin siiski läbi oma plaani. Kerouan, võtke rummivaat, viige ette meeskonnale ja öelge, et kapten palub juua oma terviseks ekvaatorist ülesõidu puhul. Nad ei tea midagi. Mis puutub meie meestesse, siis tooge nad enda juure, et võksime olla kindlad, et nad on valmis tegutsema. Nüüd, kolonel Gerard, lõpetame oma mäng.“

See on üks seiklustest, mis ei unune. Kapten, kes oli raudne mees, segas ja tõstis, jagas kaardid ja mängis nagu oleksime kohvikus. Alt kuulsime tüürimeeste segast urisemist, mida sumbutasid rätikud suu ümber. Väljas naksusid pardad ja vihises tuul taakluses, ajades meid edesi üle vahutavate lainete. Lai-

nete mühina ja tuule vingumise sekka kostis inglaste hõiskeid ja hüüdeid, kui nad tühjendasid rummivaati. Mängisime poole tosinat partiisid, siis kapten tõusis püsti. „Ma arvan, nad on nüüd küpsed meie jaoks,“ ütles ta, võttes paar püstolit kastist ning andes ühe mulle.

Kuid vastupanekut ei olnud karta, sest polnud kedagi, kes oleks suutnud seda. Inglise noil päivil oli parandamatu joodik, olgu ta merimees või sõdur. Kainelt ta oli vapper, tubli mees. Kuid kui jook oli tema ees, see oli päris hullumeelus — ükski asi ei suutnud sundida teda parajusele. Hämaras ruumis, kus nad elutsesid, viis mõistuse ta kuju ja kaks karjuvat, laulvat joomarit moodustasid „Musta Luige“ meeskonna. Steward tõi trossirulle ette ning kahe prantslase abiga (kolmas oli tüüri juures) sidusime joomarid nii kinni, et nad ei saand rääkida ega liikuda. Nad paigutati esimese luugi alla nagu nende ohvitserid tagumise alla ning Kerouan pidi neile kaks korda päevas viima süüa ja juua. Lõpuks „Must Luik“ oli täiesti meie käes.

Oleks tulnud paha ilm sel ajal, ma ei tea, mis me oleksime teinud, kuid püsis paras tugev tuul, mis rõõmsasti viis meid edesi lõunapoole, kuid ei olnud tugev külalt, et teha rahutuks südamed. Kolmanda päeva õhtul leidsin kapteni laevasillal hoolega ettepoole vahtimas. „Vaadake, Gerard, vaadake!“ hüüdis ta ja näitas käega mastist mööda, mis segas vaadet ettepoole.

Helesinine taevast eraldus tumesinisest merest ning kaugel, kus nad kokku puutusid, oli mingi udune asi kui pilv, kuid selgema kujuga.

„Mis see on?“ hüüdsin vastu.

„Maa.“

„Ja missugune maa?“

Kiki kõrvu ootas vastust, ehk ma küll juba teadsin, missugune see on.

„See on St. Helena.“

Tähendab, see oli mu uinstuste saar! See oli vangla, mis hoidis meie suurt Prantsuse Kotkast! Kõigest sellest suurest veekõrvest ei jatkunud, et hoida Gerard eemal ta isandast, keda ta armastas. Sääli ta oli, sääli kaugel pilv-kaldal tumesinise mere kohal. Kuidas mu silmad sülelesid teda! Kuidas mu hing rüt-

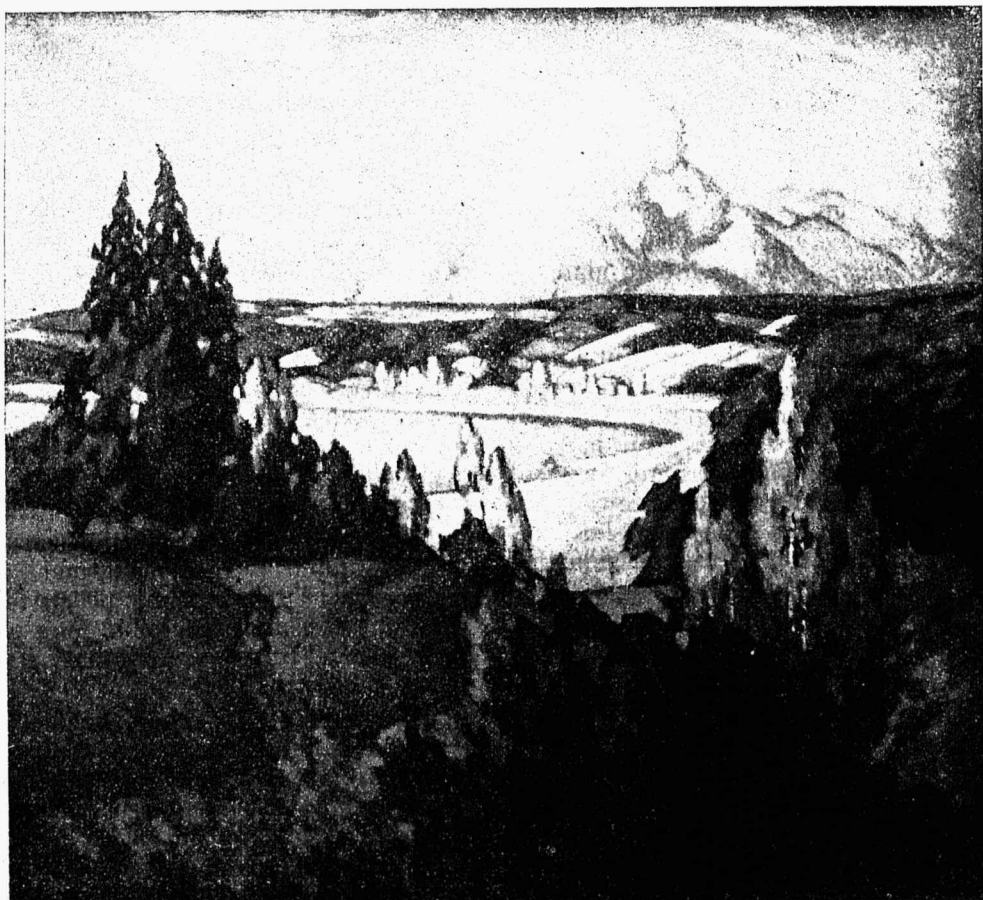
tas ette laevast — ruttas ette ütlema, et ta ei ole unustatud, et jälle hulga päevade pärast ta kõrvale ilmub truu teenija! Iga silmapilguga tume täpp vee kohal kasvab suuremaks ja selgemaks. Juba nägin kaunis selgesti, et see oli mäginen saar. Saabus öö, kuid ma olin ikka veel põlvili tekil, silmad naelutatud pimeduses kohale, kus teadsin olevat suure keisri. Möödus tund, möödus teine, ning siis korraga väike vilkuv tuli paistis otse meie ees. See oli valgus, mis paistis mõne maja aknast — võib olla, tema aknast. See ei võinud olla kaugemal kui miil või kaks. Oo, kuidas sirutasin käed selle poole! — need olid Etienne Gerard'i käed, kuid nad olid sirutatud terve Prantsusmaa nimel.

Kõik tuled meie laeval olid kustutatud ning kapten Fourneau käsul meie kõik tirisime üht trossidest, mis pööris teise külge ühe puu meie pääd kohal ning pani laeva seisma. Siis ta palus mind astuda endaga alla kajutisse.

„Teie mõistate nüüd kõik, kolonel Gerard,“ ütles ta, „ning vabandate mind, et ma varem ei usaldand teid täielikult. Seesuguseis tähtsais asjus ma ei tee kedagi oma usaldusosaliseks. Ma plaanitsesin kaua aega keisri päästmist, ning mu jäämine Inglismaale ja astumine kaupmehe teenistusse — kõik oli seotud sellega. Kõik kujunes täiesti nii nagu ma ootasin. Tegin mitu õnnelikku reisi Aafrika lääneranda, nii et ei olnud raske saavutada usaldust veel üheks reisiks. Üksteise järele poetasin meeskonna hulka need vanad prantsuse sõdurid. Mis puutub teiesse, siis ma tahtsin saada ühe harjunud lahingusõduri vastuhakkamise puhuks ning ühtlasi soovisin keisrile seltskonda pikale koduteekonnale. Mu kajut kaunistati ka tema jaoks. Usun, et enne homset hommikut ta on siin ning meie temaga kadund selle neetud saare silmapiirilt.“

Võite kujutella mu tundeid, sõbrad, kui kuulsin neid sõnu. Sülelesin vaprat Fourneau'd ja palusin öelda, kuidas saan aidata teda.

„Pea jätkma kõik teie hooleks,“ ütles ta. „Tahaksin olla esimene, kes austab teda, kuid see ei oleks minu poolt tark, minna sinna. Baromeeter langeb,

Ants Murakin.

Lõuna-Eesti maastik.

(II eesti kunsti aastaraamatust.)

torm läheneb, ning meil on maa alatuule küljes. Pääle selle kolm inglise ristlejat on saare läheduses ning need võivad meil iga silmapilk kaelas olla. Seepärast mina pean hoidma laeva, ning teie peate tooma keisri siia.“

Võpatusin nende sõnade juures.

„Andke juhtnöörid!“ hüüdsin.

„Ma võin anda teile ainult ühe mehe kaasa, sest ma ise ei jõua igalepoole,“ ütles ta. „Üks paatides on alla lastud, mees sõuab teid kaldale ja ootab, kuni tagasi tulete. Tuli, mida näete, on tõepoolest Longwood'i tuli. Kõik, kes säääl majas on, on teie sõbrad ning võite nad nõuda abiks keisri põgenemisel. On veel salk inglise vahisõdureid, kuid need ei ole väga lähedal majale. Kui olete juba

nii kaugel, et võite teatada meie plaani keisrile, siis juhtige ta alla paadi juure ja tooge laeva.“

Keiser ise ei oleks võind anda juhtnööre selgemini ja lähemini. Ei olnud silmapilkugi kaotada. Paat mehega ootas laeva külje all. Astusin sisse ja moment hiljem sõitsime ära. Meie väike paat hüples tumedail laineil, kuid mul oli silmade ees Longwood'i tuli, keisri tuli, lootusetäht. Varsti paadi põhi ragises vastu kaldakive. See oli tühi nurk ega olnud näha vahi varjugi, mis oleks seganud meid. Jätsin madruse paadi juure ning hakkasin üles ronima mööda kallast.

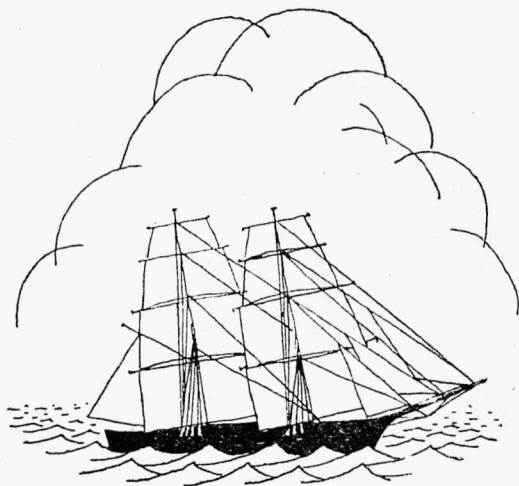
Teerada väänles üles kaljude vahel, nii et ei olnud raske hoida koosi. Aru-

saadav, et kõik teerajad St. Helenal pidid viima keisri juure. Saabusin värava juure. Ei ainustki vahti — läksin läbi. Teine värav — veel ei ole vahti! Imestasin, kuhu said vahid, kellest kõneles Fourneau. Olin jõudnud üles, sest tuli põles nüüd otse mu ees. Pidasin nõu, mis teha, ja vaatasin ringi, aga ikka veel ei olnud näha vaenlast. Lähenedes veel nägin maja — madalat, pikka, verandaga hoonet. Üks mees kõndis edestagasi ta ees. Ronisin lähemale ja vaatlesin teda. Võib olla, see oligi see neetud Hudson Lowe. Milline võit, kui võisin mitte ainult päästa keisri, vaid ka tasuda sellele! Kuid oli tõenäolisem, et see mees oli vahisõdur. Roomasin veel lähemale, mees peatus valgustatud akna ees, ning ma nägin teda hästi. Ei, see ei olnud sõdur, vaid preester. Imestasin, mis teeb sarnane mees siin kell kaks hommikul. Oli ta prantslane või inglane? Kui ta oleks üks maja teenerkonnast, võiksin pühendada ta enda kavatsusse. Kui ta on inglane, siis ta võib rikkuda kõik mu plaanid. Roomasin veel lähemale, ning sel momendil ta astus majja, hele valgus tungis välja avatud uksest. Kõik oli mulle selge ja ma taipasin, et ei ole ainustki silmapilku kaotada. Kummardades nii palju kui võisin, jooksin valgustatud akna juure. Tõstsin pää ja piilusin sisse aknast, ning — keiser lamas surnult mu ees.

Mu sõbrad, kukkusin alla kruusasele teele meelemärkuseta nagu oleks kuul läbistand mu aju. Põrutus oli nii suur, et imestan, kuidas selle üle elasin. Kuid siiski tuigerdusin jalgadele poole tunni pärast, värisedes tervest kehast, hammaste lõgisedes, ning vahtisin aknast sisse klaasistund silmadega.

Ta lebas raamil keset tuba, rahulik, majesteetlik, nagu väljendav seda varjatud jõudu, mis tulistas meie südameid võitlusepäivil. Naeratus oli tardund ta kahvatuile huulile ja poolavatud silmad näisid olevat pöördud minu poole. Ta oli tüsedam kui siis, kui nägin teda Waterloo juures ja pehmus oli ta näoilmes, mida ma ialgi ei märgand elus. Mõlemas küljes põles küünalde rida ning see oligi tuli, mis tervitas meid merel, mis juhtis mu üle vee ning mida tervitasin

kui oma lootusetähte. Nagu läbi udu märkasin, et hulk inimesi põlvitas toas; ta väike hoovkond, mehed ja naised, kes jagasid ta saatust, Bertrand, ta naine, preester, Montholon — kõik olid siin

„Must Luik“.

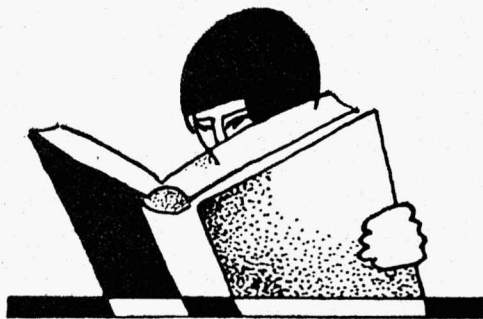
koos. Oleksin palvetand, aga süda oli liig raske ja kibe palveks. Kuid siiski ma pidin jätma, ma ei võind lahkuda ilma märgita. Tähelepanemata, kas mind nähakse või mitte, tõusin sirgeks oma surnud juhi ees, tõmbasin kannad kokku, ning käsi tõusis viimseks tervituseks. Siis pöörsin ümber ja ruttasin tagasi läbi pimeduse, kahvatute, naeratavate huulte ja liikumatute hallide silmade viirastades mu ees.

Mulle näis, et olin olnud ära ainult natuke aega, kuid paadimees ütles, et see kestnud tunnid. Ainult siis märkasin, et tuul oli muutund tormiks ja et lained tormasid mühinaga vastu kallast. Kaks korda katsusime tõugata vette oma väikest paati ja kaks korda meri ajas tema tagasi. Kolmandal korral suur laine täitis ta ja murdis põhja. Abitult ootasime valgeni ja nägime mässavat merd ja liuglevaid pilvetompe ta kohal. „Mustast Luigest“ ei olnud jälgegi. Ronisime üles, kuid tervel vahutaval ja kobrutaval ookeanipinnal ei olnud näha ainustki purje. Ta oli kadund. Kas ta vajus, või kas inglased vallutasid ta uuesti, või

milline saatust sai talle osaks, seda ma ei tea. Ma ei näinud iialgi enam kapten Fourneau'd, et jutustada talle, mis ma nägin. Mis puutub minusse, mina ja paa-dimees läksime inglaste juure, kui ain-sad pääsjad kadund laevalt — tõe-poollest, selles teadaandes ei olnudki eba-tõtt. Nende ohvitseride juures leidsin suurmeelse vastuvõtu nagu alati; kuid möödus mitu pikka kuud, enne kui al-gasin reisi tagasi kallile maale, väljas-pool mida ei ole õnne seesugusele prants-lasele nagu mina.

Nüüd jutustasin teile, kuidas jätsin jumalaga oma valitseja, ning nüüd jä-tan jumalaga ka teid, mu armsad sõb-rad, kes kuulaste kannatlikult vana, murtud sõduri pikki lugusid. Venemaa, Itaalia, Saksamaa, Hispaania, Portugal, Inglismaa — te käisite minuga läbi need

maad, ning nägite mu kustuvate silma-dega natuke nende suurte päevade hiil-gusest ja toredusest; ma tõin tagasi teie juure mõnegi suure mehe varju, kelle sammud ükskord vapustasid maailma. Aare on teie valitsuse all ning läheb edesi teie laste kätte, sest mälestus suu-rest ajajärgust on hinnalisem aare, mis rahval võib olla. Nagu puud toidavad ta oma langend lehed, nii need surnud mehed ja kadund päevad võivad kasva-tada mõnegi kangelase, valitseja või targa. Ma lähen Gascogne'i, kuid mu sõnad jäävad teie mälusse, ning kaua pärast seda, kui Etienne Gerard on unustatud, ta sõnade nõrk kaja võib veel soojendada südameid või kinnitada vaimu. Mu härrad, vana sõdur tervitab teid ja soovib kõige paremat!

Õigest lugemisest.

G. Brandesi järgi B. Linde.

Kõik kokku võttes on palju vähem tähtis see, mis me loeme, kui et hästi loeme loetavat.

Sellega muidugi ei taha olla öeldud, nagu ei oleks lookavas külluses raamatuid, millega tegutsemine on aja raiskamine. Hoiatatakse õigusega kardetavate raamatute eest, sest vahel on raamatud tõesti kardetavad, nagu neid nimetatakse. Kuid kardetavad ei ole üksi need raamatud, mis sihivad noorusliku lugeja meeleliste tungidele, või pööravad ta kerge-meelele või laiskusele, vaid ka need, mis kujutavad madalaid ning labaseid asju imet-lusväärseina, lajutavad eelarvamisi või kirjel-davad vabameelsust ning õilsat püüet vaenu-lises valguses.

Kasulikkus ning kahjulikkus, oht ning ebaht on päälegi relatiivsed mõisted. Raama-tud, mis annavad lapsiku ja selle tõttu meeli-

segava kujutuse inimlikust loomusest, võib anda hädaohuta 8—10-aastaste laste kätte, v a n e m a lapse teevad nad hõlpsasti vähem elutubliks. Üldiselt väljendatult: raamatud, mis ei sisalda rõõmu ega toitu täiskasvanuile, võivad sisaldada väga hästi toitu ning rõõmu lastele. Ja ümberpöörult on arvurikkaid raamatuid, mis kirjeldavad halva eesmärgita seisukordi, pahesid, kirgede ning kohuste kok-kupõrkeid, ning anda neid arenemata olevus-tele, oleks täiesti ebaõige, kuid samad raama-tud võivad olla kohaseks lugemiseks tegeva-maile ning arenenumaile, ilma et see nende väärtust vähendaks.

Peaaegu sama halvad kui kardetavad raamatud on igavad raamatud, ja see on kõige kõrgemal määral kurb ebausik, mis viib selleni, et tunned tahtmata teatud aukartust tõsiduse ning tarkuse ees, mis on igavad. Iga-

vadkirjutused peletavad inimesi eemale teadmiste kogumisest.

Ajalookirjutused näiteks on sageli hirmus igavad; neid loetakse enesest jagu saades, sest ustakse, see olevat teatud kohus. Ära raiska oma aega ega jõudu purukuivaga, ehk olgu siis, et otsid eriteadlasena selgitust! Ära murra omi hambaid noil kivil! Ajalugu võib olla ja on huvitavaim kõigest aineist. Ma usun, on huvitavam teada saada midagi tõelistest inimestest, kui luuletatuist, isegi kui neile viimastele on olnud mudeliks tõelised inimesed. Kuid ajalookirjutajad teevad endale töö vahel liiga kergeks, kujutavad inimesi puht väliselt, ilma et oleks tundnud neid enne eneses.

Istusin ühel õhtul saksa ülikoolilinnas väikse ajaloprofessori kõrval, kes teatas mulle, ta kirjutavat teose Bothwell'ist, metsikust shoti Jarl'ist, Maria Stuart'i armukesest, Darnhey mõrtsukast. Heites pilgu professorile, hüüdsin tahtmatult: „See peab olema teile (mõtlesin: teile) väga raske, asetada end tema tundeallu!“ — „Seda ei ole sugugi vaja,“ käis vastus, „mul on kõik aktid.“ See vastus on jäänd mulle mällu veel kahekümne aasta pärast; nii sügava mulje avaldas ta minusse. Aktid olid sүүл, ent mitte elu õhk, ega mingi loov isik. Loe selle vastandina raamatuid nagu Carlyle'i „Friedrich Suure“ esimesi andeid või Michelet' „Prantsusmaa ajalugu,“ kus kujud astuvad ette lugejale toreda elavusega!

Ent küsimusele, mis peab lugema, on võimata vastata igäihe seisukohalt; ta juhatub otsekohe küsimusele:

Kuidas peab lugema?

Noored tütarlapsed tarvitavad vahel ütlust: „iseennast raamatutest välja lugema“. Nad loevad kõige meelsamini midagi, kus nad leiavad mingisuguse sarnasuse oma eneste üleelamiste ning olukordega. Loomulikult me võime mõista midagi ainult iseenese kaudu. Ent kui me tahame mõista mõnd raamatut, siis ei ole vaja leida sugugi iseenast raamatut, vaid me peame aru saama, mis tahtis öelda autor märkidesüsteemiga, mis kujutavad raamatu isikuid.

Raamatu kaudu tungime hinge, millest ta võrsund. Ja kui jõuame raamatu kaudu selleni, kes seda kirjutas, siis tekib neis tahe rohkem temast lugeda. Aimame, et on side mitmesuguste asjade vahel, mis ta on kirjutand, ja kui me loeme neid järjekorras, mõistame neid ja teda ennast paremini.

Võtame näiteks Henrik Ibsen'i kurbmängu „Tondid“. Kui „Tondid“ ilmusid, mõisteti see tõsime, sügav näidend ebakombelise teosena peaaegu ühehääleliselt hukka. Ibseni järgmine töö, „Rahvavaenlane“ kirjeldab, nagu teada, halba ümberkäimist, mis saab osaks ühe väikse linna supelusarstile, kui see seletab, et linna supelusvesi on rikunud.

Linn ei taha alistuda säädusele ega asuda supelasutuse tarvilikule ning kallile kordasäädmisele, vaid eelistab söimata arsti, nagu oleks tema ja mitte supelasutus see linna õhku rikuv element. See näidend oli teatud määral mõistukõne selle vastuvõtule, mis oli saand osaks „Tontidele“, ja kui kellegi silmad on avatud sellele olukorrale, nähakse tiikki uues valguses. Peaks tähendab nõnda lugema, et näed kirjaniku teoste vahel sidet.

Ei tee ka kahju, kui loetakse nõnda, et tunnend sidet tema tööde ja nende vahel, mis mõjutasid teda, või mida tema mõjutab. Peata üks silmapilk „Rahvavaenlasele“ ja mõtle sellest kaalust, millega seal käsitletakse ülekohtu, mis enamus kui sellane avaldab alati üksiku, vabanenu vastu, mõtle lõpurepliiigist jõu üle, mis siseneb üksiolemises! Kui nüüd keegi nende mõtete jõu ning omapärasuse mõjul tahaks uurida järele, kas on nad avaldand varemalt norra raamatuis, siis leiaks ta nad väljendatutena ürglise energiaga Sören KiergEGAARD'i kirjutuis; ta leiaks sideme norra ning taani literatuuri vahel, näeks tegutsemas ühe maa mõju teisele. Ja nõnda jõuame raamatu tähelepaneliku lugemisega meheni, kes seisab kirjaniku taga ning selle kaudu suure vaimlise kokkukuuluvuse ni, kust tema pärit ja selle mõjuni, mis ta avaldab omakorda.

Kuid see viis lugeda, ei käi kõigi kohta. See on määratud teatud viisil ainult kriitiliste andmetega isikuile. Selle vastu võivad kõik lugeda nõnda, et nad ammutavad loetust seal sees leiduva moraalii.

Ütlesin üleval: me ei tohi uskuda, et saame paremaks paljast lugemisest, ja me ei tohi nõuda autorilt, et ta meid parandaks moraliiseerimisega. Sellegi poolest peame nõnda lugema, et omandame loetust tarviliku õpetuse, mis peitub selles.

Valin näiteks Soissons'i ümberpiiramine ja üleandmine 3. märtsil 1814.

Leipzigii lahingu järel on Napoleoni seisukord järgmine: tal on 60.000 kuni 70.000 relvastatud meest, enam jagu päris lapsed, lahingus löödud ning kuni äärmuseni kurnatud. Neile vastas seisavad 300.000 karastatud ning võidurikast soldatit. Tema kindralid tõmbavad end korratuses tagasi Prantsusmaa sisse. Ta tõttab igale poole, kus hädaoht on kõige suurem, rahustab väeosi, saadab neid vaenlase pääletungidele vastu, võidab Brienne'i ja La Rothière'i juures, 1:4, vahel 1:5. Kuna ta aga ei või tungida kallale sääraseie ülekaalus olevale hulgale, ootab ta nagu hüpevalmis röövloom soodsat juhust, mingisugust viga, mille vaenlane kindlasti peab tegema tema arvamise järgi.

Viga tehakse; Blücher ja Schwarzenberg tungivad kallale lahus. Ta langeb pääle Blücherile, lööb ta nelja päeva kestes, tungib kallale siis Schwarzenberg'ile, ajab ta põgenema, ütleb ära rahu pakkumisest, sest Prantsusmaale ei taheta anda ta loomulikke piire ning tõttab uuesti Blücherile järele, et hävitada ta täjesti.

Sääl muutub äkki kõik: Väike kindlus Soissons, mis takistab Blücheri ja Schwarzenberg'i vägede ühinemist, annab alla just otsustaval hetkel.

„Kaotamine oli, ütlevad Thiers, Blücher'ile nii kindel, kui midagi võib olla sõjas. Esimest korda selles sõjakäigus ei olnud üksi strateegiline, vaid ka arvuline ülekaal Napoleon'i pool... Mis võis siis paisata segi olukordi ning saatusi? Nõrk mees, kes, ilma et oleks olnud äraandja või arg või isegi halb ohvitser, laskis kohutada enese ära vaenlase ähvardustist.

Lugegu selle sündmuse parimat, modernimat kujutlust, Henri Houssaye' teost „1814“:

„Soissons'i kindlust peeti alati tähtsaks strateegiliseks punktiks. Aga enne 1814 ei olnud mõeldud sellest, säada seda kaitseseisukorda; kes mõtles sissetungimisest Prantsusmaale? Kindluse osad olid hävinend. Algati nüüd parandusega ning anti talle komandieriks kindral Moreau — mitte sugulane kuulsas Moreau'ga. Garnison koosnes näputäiest inimestest: 700 poolakat, julged ning proovitud soldatid, meeheitlikud, kuna nad teadsid oma isamaa asi olevat kadund, kuid kes olid sellegi poolest Napoleonile vankumatult truud: vana kaardiväe 140 maaväelast ning 80 ratsanikku. Kindlus oli varustatud 20 kerge suurtükiga.

Kõiges kokku 900—1000 meest. Kindluse ees seisis 50.000 meest. Venelased Winzingerode all, preislased Blücher'i juhatusel, ratsavägi 40 raske suurtükiga. Laskmine algas 2. märtsil kell 11 enne lõunat; juba kell 12 olid purustatud kindluse suurtükid ning suur osa maaväest oli tehtud võitlusvõimetuks.

Vahetpidamatult suurtükimürinat Ourg'i suunas ning muutusid rahutuks. Kaheteisttunnilise suurtükilaskmise järel ei olnud veel auku suudetud kindlusesse lüüa. Võimalikult korral oli veel vaja kakesteist tundi, ja ehk ka 36 tundi, ja seda neil ei olnud. Nad olid ainult veel ühe päeva tee võrra Napoleonist ees, kes neile järgnes kandadel.

Blücher saatis läbi rääkima päälük Mertens'i. Kui Moreau sai teada, et asi seisab kindluse üleandmises, katkestas ta läbirääkimise; kuid ilma, et ta oleks saanud ära päälükut pikema jututa, vastas ta, et ei võivat kõnelusse astuda ohvitseri suusõnalise ettepaneku pääle, kuna sel viimasel ei olevat kirjalikku volitust. Tund aega hiljem oli Mertens jällegi linnas, seekord kirjaga. Energiline ohvitser ei oleks võtnud vastu vahemeest teist korda, kindluse seisukord ei olnud meeheitlik. Moreau oleks pidand kasutama ööd ja oleks võind parandada kahjud...

Moreau oli näidand end mitmel korral vahyana. Proovitud vahyuseta ei jõutud Napoleonil ajal kindrali seisuseni. Kuid ta ei olnud kangelasmeelne: Nagu enam jagu kindraleid, pidas ta vaikselt arvatavasti keisri asja kadunuks. Ta ei tahtnud end ohverdada asjatult.

Nii võttis siis Moreau vahetalitaja kõr-

vale ning oli nõus andma alla tingimusel, et linn jääks põletamata ja et lastakse lahkuda sõjaväge relvadega. Vaenlane oli nõus sellega.

Hommik saabus. Parlamentääride alaline tulek ning minek, tulelaskmise lakkaamine, hirmus vaikus, mis sarnanes vaikimisele toas, kus lamab surija, hakkas tegema rahu- tuks väeosi. Kas pidi andma käest sõjariistad, selle järele, kus nad nii hästi olid kaitsnud? Umbusaldus tõusis. Nurin läks läbi ridade ning elanikkude pahameel segunes soldatite omaga. Moreau aadressil sosistati sõnu „arg“, „äraandja“.

Kell oli kolm hommikul. Korraga kuuldi metsikut suurtükilaskmist Ourg'i sihis. Kõik võpatasid selle kõra juures. Siis, nagu panvataks lootus ning viha, järgnevad karjatused: Need on keisri suurtükid! Keiser tuleb! C'est le canon de l'empereur!“ See oli hüüd, mis oli signaaliks kogu sõja ajal, mis valas vahvust prantsuse südameisse ning löi vaenlasi hirmuga.

Vaevalt oli kirjutatud alla dokumendile, kui kuuldi suurtüki mürinat üsna lähedal, üsna selgelt. Moreau kahvatas, võttis Löwenstein'il käest kinni ning ütles: „Te narrisite mind. Tuli tuleb lähemale, see on Blücher, kes pögeneb. Keiser oleks visand ilma minu allaandmiseta Blücher'i Aisne'esse. Ta laseb minu lasta maha, olen kadund.“

Napoleon andis armu talle; kuid see on tehtud kindlaks, et kui ta ei oleks andnud alla, piiramine oleks lõpetatud järgmisel päeval.“

Ei tunne õpetlikumat, sügavmõttelisemat jutustust, kui nimetatud Soissons'i piifamine. Ei tea moraalsemat jutustust.

Ärgu vastatagu minule, et Napoleon, arvatavasti, siiski oleks hukkund hilisemate asjaolude sunnil, kuigi ta aastal 1814 oleks võitnud venelasi, preislasi ning austrialasi. On võimalik, et ta oleks saand end hoida. Ta oli nüüd teine, kui sel ajal, kus ta laskis end juhtida ainuüksi auahneist plaanest. Kõik suur tema olemuses oli arenend nüüd, nagu ei iialgi enne.

Siin on Rhodus: siin peab tantsitama. Siin on maailma keskpunkt, kus sisendub otsustamine. Ja keegi meist ei või teada, kas punkt, millele seisame ei ole säärane sõlme- punkt, kust hargnevad lõpmatud niidid igasse külge. Kui me loeme nõnda, et omandame isiklikult loetu, siis tunneme siin sündmuste käigu, tegude alguse sisemise punkti, karakter- punkti, tahtepunkti, elupunkti, Arhimedese punkti, kust keerdakse maad. Sündmuste ning ajaloo närv ise on paljastatud meie silmle.

Mispärast peame siis lugema? Et avardada oma arusaamist, heita enesest eelarvamised ning saada isikuks kõrgemas kraadis.

Mis peame lugema? Raamatuid, mis köidavad meid ning veetlevad, sest et nemad just on kohased meile. Need raamatud on meile hääd.

Keegi küsis ühelt minu tuttavalt: „Milli-

seid raamatuid eelistate, romantliisi, naturalistlikke, sümbolistlikke või muid? „Häid raamatuid,“ vastas tema — ja see oli suurepärase vastus, sest midagi ei ole rumalam, kui käia rubriikide järele. Hääl on mulle raamat, mis arendab mind.

Ja kuidas peame lugema siis neid häid raamatuid? Esiteks andumusega, siis kriitikaga, edesi võimalikult nõnda, et meie lugejal on keskpunkt ja et me aimame või näem sidet. Lõpuks nõnda, et täiesti omandame mo-

raali, mis peitub igas sündmuses. Siis võib avaneda meile ühes üksikus raamatus terve maailm. Võime õppida tundma raamatu kaudu osa inimese loomusest, kus leiame jälle mitte üksinda meie enese loomuse — vahelduv ning rikas nagu ta on muudatusis, vaid milles leiame ka kõik looduse igavesed säädused ning muutmata olemuse. Lõpuks võime, kui loeme tähelepanelikult, tõusta nii kaugele moraalselt, et tunneme ning mõistame elavalt, mis peab tehtama ja mis peab jätama.

(Lõpp.)

W. Schnarrenbergi puulõige.

Kirjanikud.

Puulõike ajaloost ja tehnikast.

M. Laarman.

II

Materjaal.

Puulõikepildi saamiseks on kõigepäält vajaline puulaud, alus, millesse lõigatakse pilt. See aluslaud võib olla kahesugune: kas harilik puulaud piki puutoime või risti toime lõigatud laud. Nimetagem siitpäale esimest külglauaks, teist püstlauaks, sest et sääl puutoimed tõusevad püsti ülespoole. Harilikult

lõigatakse külglauda. Seks on kõlvulised peaaegu kõik vaigutumad puusordid: pärna-, kase-, vahtra-, kirsi-, piri- ja tammepuu. Puulaudade kõrval uuemal ajal tarvitatakse ka linoleumi.

Laud peab olema kuivast puust ja oksadeta. Lõigatav päälispind tuleb hõõveldada ja lihvida võimalikult siledaks.

Laua paksus peab olema täpselt 23 cm, siis läheb ta parajasti sisse igasse trükimasinasse.

Püstlauda tarvitatakse peenejooneliste tööde jaoks. Püstlauda lõigatakse eriliste riistadega — pisturitega.

Laua võib valmistada iga tisleritöökoda, harilikult aga ei tee ükski neist seda küllalt hästi. Lõikaja peab lauapinna pärast klaaspaberiga tingimata üle lihvida. Mujal mail, kus puulõikajaid palju, varustavad neid materjaaliga erilised vabrikud. Laua päälispinda tuleb hoolikalt kaitsta igasuguste rikete ja kriimustuste eest, sest iga kriimustus annab trükkides kohe üleliigse ja sageli kogu tööd rikkuva valge joone.

Puulõige on nõnda nimetatud kõrgetrükk. See tähendab, et trükkivat osa mängib siin kõrgemaks jäetud lauapind, kuna madalad sisselõikekohad annavad valged plekid ja jooned.

Pildilõikamisele asudes harilikult joonistatakse kavatsetav pilt kõige päält paberile. Selle kavandi puule ülekandmiseks on olemas mitmesuguseid viise. Harilikult sünnib see nõnda nimetatud pausi abil. Tuleb silmas pidada, et trükipilt just vastupidine sellele, mis olemas puulaual: vasak pool jääb paremaks, äratõmme on lauapinna peegelpilt.

Pausi abil kantakse joonistus lauapinnale sel teel, et ta kõige päält kopeeritakse õhukesele siidpaberile ja see siidpaber — paus — pannakse puulauale olevale kopeerimis-paberile kummuli pääle. Läbi õhukese paberi paistab joonistus selgesti ja on teda kerge nüüd kas pliatsi või luupulgaga suruda lauapinnale. Peenemate ja täpsemate tööde juures toimetatakse aga järgmiselt. Hoolega joonistatud pauspaber kleebitakse kummuli puule. Kui paber täiesti kuivand, hõõrutakse ta vaseliinõliga läbi. Nüüd tuleb tušiga tehtud joonistus iseenesest selgesti läbi paberi nähtavaks ja võib asuda kohe tööle lõigates lauda läbi päälekleebitud paberpinna. Olgu kohe hoiatuseks märgitud, et sel moel talitades paber peab olema täiesti kuivand, muidu lööb ta õliga sisse hõõrudes lauast lahti ja töö läheb rikki.

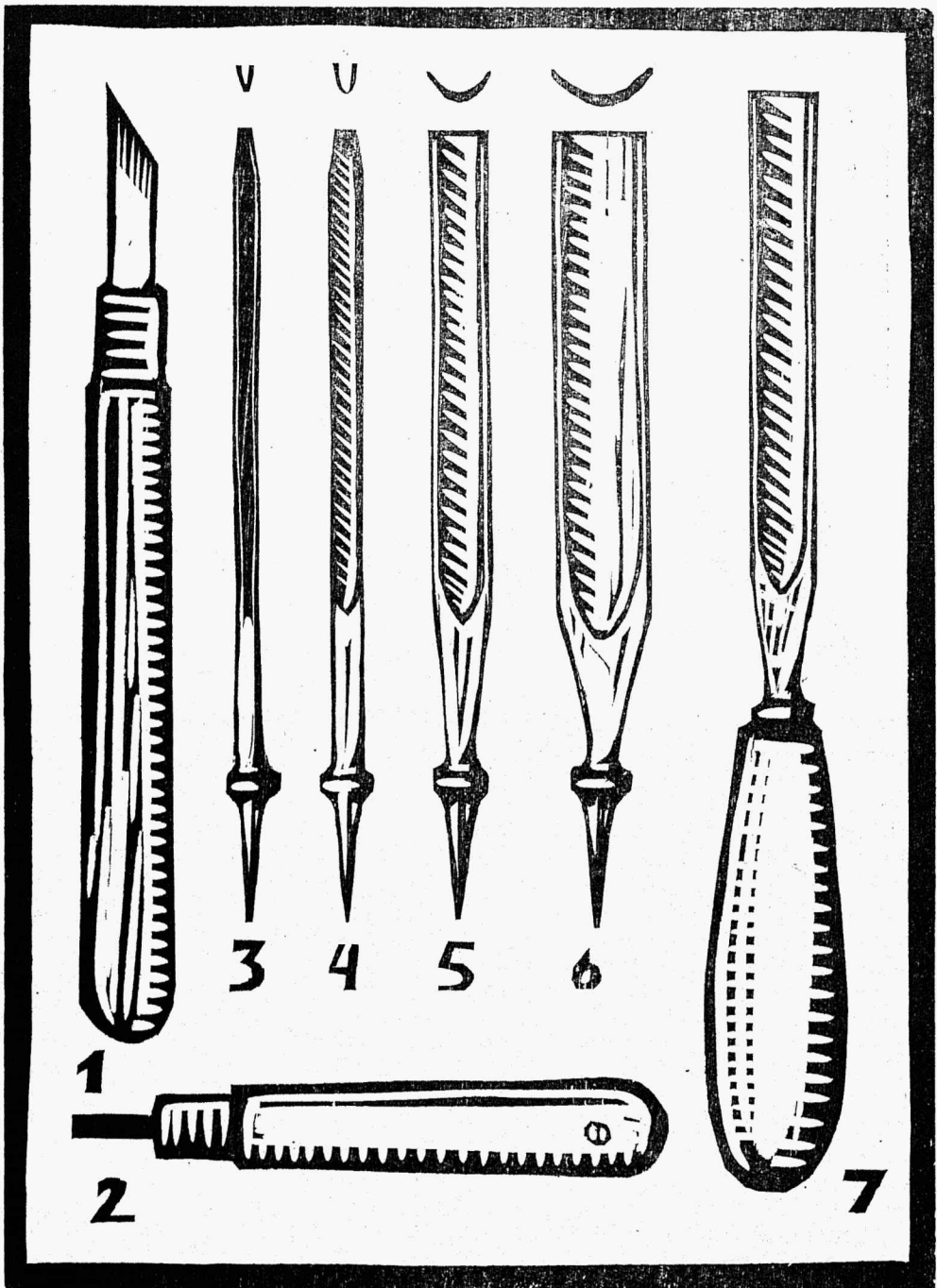
Lõppeks võib ajada läbi täiesti ilma pausita. Võime kas pliatsiga või tušiga joonistada kohe puule. Selleks aga peab omama juba suurema osavuse ja harjumuse.

Tööriistad.

Joonistuse väljalõikamiseks tarvitatakse mitmesuguseid riistu — nuge ja pöitleid. Riistad peavad olema häst terasest. Külglauda lõikamiseks on vajalised järgmised riistad. Kõige päält noad (joon. 1). Nuge harilikult on kolm, saab hädakorral läbi ka ühega. Mida suurem noa otsa teravnurk, seda peenemate joonte lõikamiseks teda tarvitatakse. Noaga lõigatud joonte vahelt võetakse puu välja vahepöitliga (joon. 2).

Edesi tulevad pöitlid. Neid on kujult mitmesuguseid (joon. 3, 4, 5, 6). Pöitel annab ühekordse lükkega kitsama või laiema valge joone. Kitsamaid tarvitatakse joonte lõikamiseks, laiemaid aga suurte valgete pindade tühjaks-lõikamiseks.

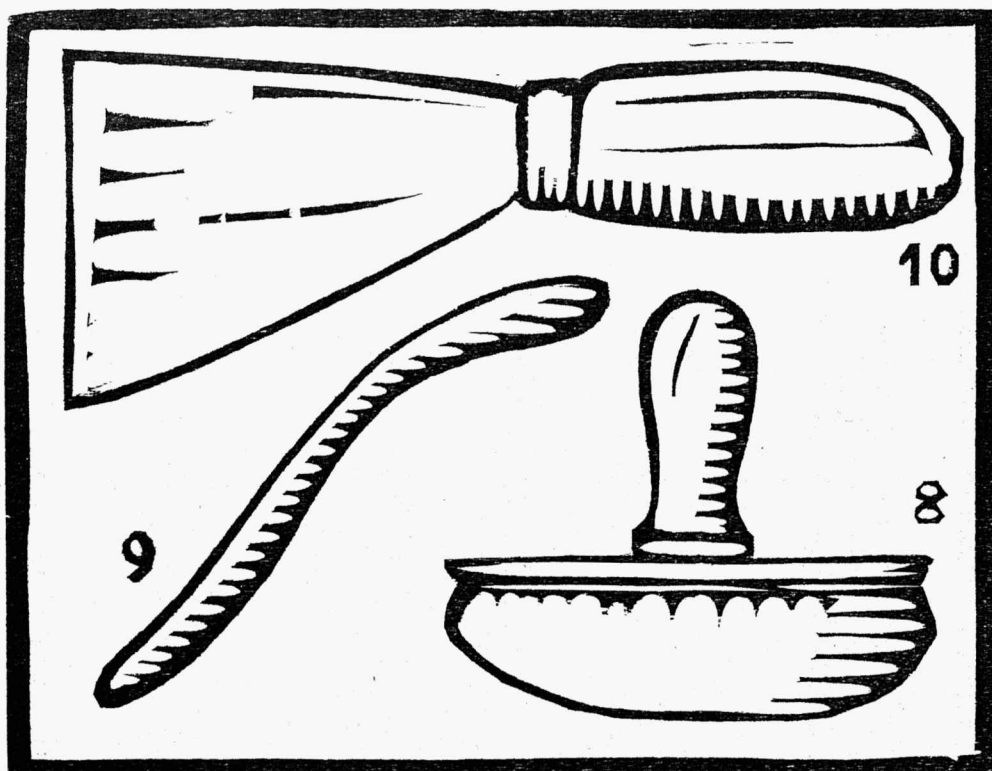
Eriti tähtis on see, et riistad oleksid alati teravad. Riistu teritatakse käial, tahul ja lõppeks n. n. õlikivil — peenetoimelisel ja võrdlemisi kallil kivil. Tahku ja õlikivi on kõige parem niisutada õliga. Mida teravamad riistad, seda suuremad tagajärjed töös. Töötades kulub sageli enam aega riistade teritamiseks kui lõikamiseks. Nüri pöitliga lõigates võib kergesti rikkuda kogu töö,

Puulõikeriistad.

1. Nuga piirjoonte lõikamiseks, 2. vahepöitel, 3.—7. mitmesugused põitlid. Kaht kitsamat neist tarvitatakse valgete joonte lõikamiseks, laiemaid suuremate pindade süvendamiseks.

sest parandada pole lauda enam võimalik. Et riistad kergesti ei nürineks, võib neile panna otsa seismise ajaks korgitükikesed kaitseks.

8. Tampoon, millega värv kantakse lauale, 9. nühkur, luust või kõvast puust pulk, 10. värvisegamise labidas, millega värv tõmmatakse ühetasaselt klaasile.

Lõige.

Niipea kui joonistus on lauale, võib kohe alata lõiketööga. Töötamisviise on mitmesuguseid. Kui tahetakse täpselt joonistust silmas pidada, siis tuleb päämine tähelepanu pöörda nugadele. Nendega lõigatakse iga musta joone äär sügavalt lahti ja võetakse siis vahepöitliga üleliigne puu välja. Pöitlid aga oma ühekordse lükkega võimaldavad otsekohesema ja kiirema töötamise. Pääle selle jääb siin veel töökäik selgemini nähtavaks. Lõikesein ei tohi kunagi minna joonistuse äärest loodis alla, vaid joonistuse poolt libamisi, muidu murdub joon kergesti välja. Kui meil sel kombel oleks lõigatud üksik mustalt trükkiv joon, siis lauale oleks see raudteetammi meeletuletav: päält kitsam, alt laiem. Töötamisel on kasulik panna puulaua alla vilditükk, siis ei libise laud nii kergesti. Võib ka lauda toetada vastu töölauda löödud naela.

Pöitliga tuleb lükata alati enda poolt väljapoole. Mitmesuguste nurkade lõikamisel tuleb alustada nurgast, mitte ümberpöörduvalt. Muidu võib kergesti lõigata joonele rikke sisse.

Pooliku töö seisukorrast ülevaate saamiseks võib seda aeg-ajalt selgemini näha sel moel, et lauale puistatakse kas jahu või kartulijahu, mis papiservaga tõmmatakse ühtlaselt kõikidesse sügavustesse. Saadud valged pinnad näitavad, missugune tuleb lõikepilt.

Kogend kunstnik võib lõigata lauale ka ilma sellele joonistamata. Eksimuste korral aga siis on igasugused parandused peaaegu võimatamad. Joonistades võib joonistaja oma tööd alati muuta ja parandada. Töö on siis samasugune nagu skulptoril, kui see voolib savist: ta võib säält võtta oma äranägemist mööda kas midagi maha või panna juure. Puulõikaja aga on nagu skulptor, kes raiub oma töö kohe graniiti, ta näeb oma töö juba vaimus mustast lauast välja kasvavat ja ta ülesandeks on üleliigsed osad kõrvaldada.

Paber ja trükkimine.

Puulõigete trükkimiseks tarvitatakse eriti selleks valmistatud pabereid, n. n. jaapanpabereid. Jaapanpaber on õhukene, väga sitke ja väga kergesti vett läbilaskev. Meil on need paberisordid raskesti kättesaadavad ja päalegi kallid. Nende asemel võib tarvitada igasuguseid valgeid ja halle pakkimispabereid. Paberi kõlvulisus on seda suurem, mida vähem tas on liimivat sidumisainet, s. o. paber peab imema endasse kergesti vett. Ka paberi- ja rohukaupluses müüdiv filterpaber kõlbab väga hästi trükkimiseks.

Paber peab alati paari või enama tolli võrra ulatuma üle lauaääre. See on juba kord viisiks kõikide graafiliste tööde juures.

Trükkimisele asudes tehakse paber märjaks. Vett ei tohi aga paberis olla liig palju. Kõige parem on trükipaberite niiskust reguleerida sel teel, et üks leht tehakse märjaks ja teine pannakse talle kuivana pääle. Sellele asetub jälle märg leht, jälle kuiv jne. Sel moel kihti laotud paberile pannakse laud ja sellele vajutis. Niiskuse ühtlaseks läbiimbumiseks lastakse paberid vajutise all seista tükk aega.

Valmislõigatud puulaud kaetakse trükimustaga. Selle puudumisel võib tarvitada ka musta õlivärvi. Värv kantakse lauale tampooni või valtsi abil. Tampooni (p. 8) võib igaüks kergesti valmistada ise. Selleks võetagu umbes 5—8 cm läbimõõduga papitükk, pandagu sellele vatitükk alla ja tõmmatagu üle selle kõige nahkkinda või õhukese lampanaha tükk, mille üle papiääre ulatuvad ääred tulevad papi pääl nõõriga kinni kõita. Kõitepää on siis ka ühtlasi pide-meks, millest tampooni hoitakse kinni. Pildil näete tampooni olevat puust. Puurattale tuleb joon ümber lõigata ja sellesse köidetakse nõõriga nahaäär. Tampooni asemel võib tarvitada ka valtsi. See on pidemete vahel veerlev puurull, millel ümber želatiinikord või nahk.

Värv pannakse marmorplaadile või lihtselt paksule klaasitükile ja hõõrutakse sääli tampooniga või valtsiga ühtlases paksuses laiali. Värviga määritud tampoon litsutakse nüüd paljukordselt vastu puulauda, kuni see kõik on ühtlase värvikorruga kaetud. Värv ei tohi laual olla liig paksult, siis läheb see üle pinnaääre alla ja kõik piirjooned tulevad ebapuhtad ja määrdind.

Värviga kaetud puulauale pannakse ettevaatlikult niiske paber, kaetakse see paksema sileda paberiga ja siis hakatakse nühhkuriga ühesuguse tugevusega lüketega litsuma paberit vastu lauapinda. Nühkur (joon. 9) on kõver ja sile luupulk. Selleks kõlbab väga hästi kõver luust hambaharja vars. Trükkides võib paberit ettevaatlikult äärest üles tõsta, et vaadata kas see on igal pool ühesuguselt värviga kaetud. Et nühhkur paremini libiseks, võib ülemisele paberile riputada natukene talgipulbrit.

Esimest äratõmmet nimetatakse proovitrükiks. Selle järgi otsustatakse, kas vaja teha lõikes mingisuguseid parandusi. Kasulik on alati enne proovitrüki tegemist lõigata lauast välja võimalikult vähem. Kui proovitrükk näitab, et on vaja teha veel mõned valged jooned või laigud, siis on see alati võimalik. Lõigatud jooni ja laike aga on väga raske katta uuesti kinni. Selleks tuleb puule liimida sisse uus tükk, mis aga on väga tülikas ja vähetasuv töö, parem juba laud lõigata uuesti.

Valmis tööle kirjutatakse alla pliiatsiga vasakule poole serva pildi nimi ja paremale poole autori.

Eelmised read annavad kõige jämedamais joonis ülevaate sellest, kuidas sünnib puulõige. Asjast huvitatud võivad selle põhjal julgesti asuda katseid tegema. Suure osa tööriistu võib valmistada ise, puu asemel võib võtta lino-leumi. Katsetamised õpetavad aru saama ja hindama puulõikekunsti ja mõistma must-valge suurt ilu.

Traaditu telegraaf enne ja nüüd.

Kui nüüd kõneldakse traaditumast telegraafist, siis harilikult selle all alati mõistetakse raadiot, elektri lainetelegraafi, mis on alles võrdlemisi hilise aja sünnitus. Telegraafi mõistet võib aga ka laiendada: see on abinõu teadete edasiandmiseks kaugustesse, ilma et oleks vajaline vahemees käskjala või traadi näol. Kui asja nõnda vaadata, siis on telegraaf põline vana leidus.

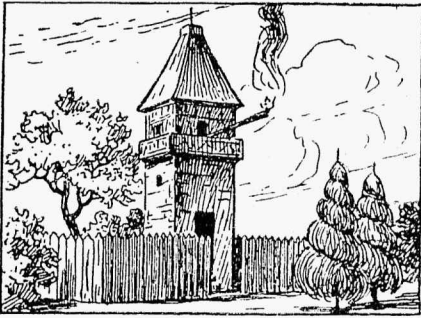
Vanal ajal tarvitati tuletelegraafi. Nõnda näiteks kirjutab kreeka tragöödiakirjanik Aishylos juba viiendamas sajangus enne Kr. oma „Agamemnonis“, kuidas Trooja langemine tehti teatavaks Agamemnoni päälinnale Argosele. Troojast Argoseni on õhuteed umbes 400 kilomeetrit. Teade anti edasi sel teel, et igale saarele ja saarekesele oli asetatud valvepost, kes võttis teate vastu ja saatis edesi. Ka roomlased kasutasid tuleposti. Gallia sõja ajal ehitati tornid, kust anti teateid teise torni tõrvikutega enne kokkuräägitud kombel. Tulega üksteisele märguandmine on üldse põline vana komme, mida tarvitatud nii uuemal kui vanemal ajal. Tuletagem kas või meele jüriöö tulesid eesti vabadusvõitluste ajalooost või Napoleoni aegseid sõdu, milledest vestis brigader Gerard eelmises Noorusmaa numbris. Tulesignaalidega muidugi sai anda edesi väga lühikesi teateid. Katsuti seepärast leida viis pikemateks jutlemisteks. Eriti 17. ja 18. sajangus tehti ses asjas edusamme. Hollandlased telegrafeerisid Hispaania ülivõimu vastu võideldes tuuleveskite tiibadega, mida Hollandis on nii palju. Sellele põhimõttele tugeneb n. n. osutitelegraaf, mille ehitas prantsuse insener Claude Chappe aastal 1791. Aparaat koosnes pikast ridvast, mille otsa oli kinnitatud kolmejatkuline põikpuu. Nendest kolmest osast sai moodustada mitmesugusekujulisi tähti. Esimene säärane telegraafiliin oli Pariis-Lille'i vaheline kahekümnekahe vahejaamaga. Pärast ehitati Prantsusmaal veel pikemaid liine. Sel teel saadi saata üks täht Toulon'ist Pariisi kahekümne minutiga.

Säärane märguandmise aparaat, ka semaforiks nimetatud, on praegu veel tarvitusel raudteil.

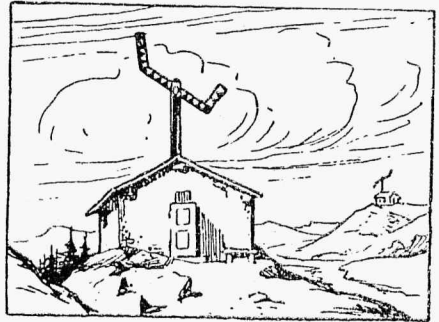
Lõuna-Ameerika indiaanlased andsid teateid edesi klaaspudelitega, mida nad tarvitasid nagu peegleid. Tähestik koosnes lähemat või pikemat aega kestvaist helkidest. Samale põhimõttele tugeneb heliograaf, mille leidis inglane Henry Mance aastas 1875. Ta päämine osa oli õnespeegel, mis heitis päikesekiired ühes sihis kaugele. Päikeserikkais mais, nagu näit. Lõuna-Aafrikas, on ta kasuga tarvitatav. Selge ilmaga võib ta paista sajaviiekümne kilomeetri taha.

Merel tarvitatakse teadeteandmiseks lippe veel praeguselgi ajal, olgugi, et raadio siin on saanud väga tähtsaks.

Kõik ülalmainitud telegrafeerimisviisid olid optilised, silmale nähtavad ja kauge maa tagant vaadatavad. On aga olemas akustilisi telegraafegi. Eriti tuntud neist on neegrite teadete edesiandmise viis trummi abil. Kui hästi see viimseksmainitu töötab, seda näitab inglase Reginald Haseldeni jutustus, kes kaks aastat elas maailmasõja ajal Kesk-Aafrikas. Ta asus kaptenina Ibadahhis, suures neegrilinnas 200.000 elanikuga. Kaptan Haselden jäi päris haigeks igavesti kostvast trummipõrinast, see ei annud rahu kõrvadele ei ööl ega päeval. Ta pidas seda mingisuguseks usuliseks talituseks. Ühel hommikul nägi ta hulga oma sõdureid eriti elavasti lobisevat. Ta astus nende juure kuulama, milles asi seisab. Üks sõdur ütles: „Valge mehe suur laev hukkuma! Palju valgeid mehi uppuma!“ Kaptan ei annud teatele mingisugust tähtsust. Kolm päeva hiljem jõudis kohale traadirikke tõttu hiljaksjäänud teade Ameerika auriku „Lusitania“ hukkumisest. Neegrite teade oli tulnud trummide kaudu Kairost otse Ibadahhi. Nende kahe linna vahe on õhuteed 3.900 kilomeetrit. Päälegi tuli see mitmesuguste suguharude kaudu, kes kõnelesid erinevaid keeli ja sageli üksteisega olid sõjajalagi.

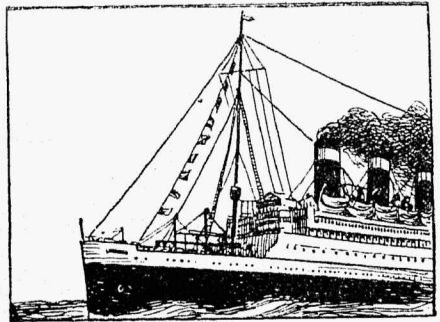
Säärased torne tarvitasid roomlased gallia sõja ajal seks, et neist anda tõrvikutega teateid edesi.

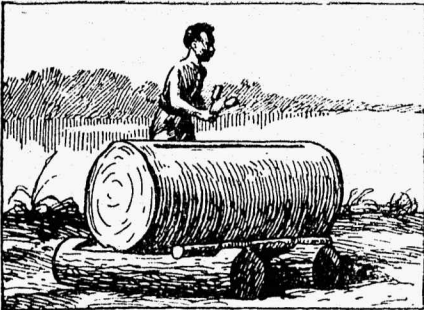
Claude Chappe leidis osutistelegraafi. Selle sääd-misel oli ametis mees, kes sissesäädet juhtis nõõridega.

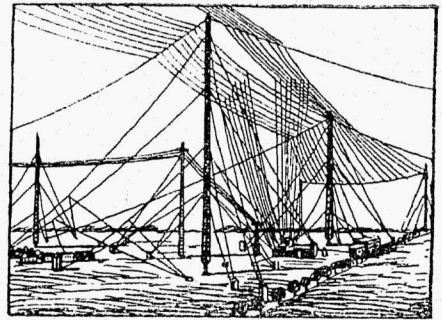
Saksa sõjaväed tarvitasid hereromässu ajal Aafrikas heljograafe, millede abil sai anda teateid kuni 150 km. kaugusse.

Laevad kõnelevad tüksteisega märgulippudega, mis tõmmatakse üles nähtavale kohale. Lip-pude tähendused on rahvusvaheliselt kindlaks määratud.

Aafrika pärismaalased annavad teateid edesi suurte trummide müristamisega. Tähestik näib olevat kõigil suguharudel üks ja sama.

Kultuurmail tarvitatakse traaditumat telegraafi. Tugevamaid saatejaamu võib kuulda kogu maailmas.

Kultuurmais igal pool on need tea-deteandmise viisid surund kõrvale traadita telegraaf, mis nüüd teeb kõik as-

jad imekiiresti teatavaks kogu maa-ilmale.

Laiast maailmast.

Eks ole kummaline pilt? Vaikse-Ookeani saaril pesitseb lõpmatumais parvis merelinde. Nende munade korjamiseks on ehitatud koguni raudtee.

Meelespealehti noorele õngitsejale.

Aleksis Kallits.

Sõna võttes tahaksin esitada rea tegelikke näpunäiteid algajaile igal sammul ettetulevate õngitsemise põhiliste küsimuste kohta.

Õngitseja tarbed on: 1) õng, s. o. õngevibu, nõör, kork ja konks, 2) sööt, 3) kala-kott, 4) abitarbed.

Õngevibu ei pruugi lühike olla. Lühikese vibuga ei saa konksu kaugemale heita. Suuremad kalad ei tule õngitseja ligi. Viidikaid püüdes võib muidugi tarvitada piitsavarre või jalutuskepi pikkust vibu.

Õngevibu keskmine pikkus on 3—5 mtr. Niisuguse vibuga saab konksu 7—11 mtr. kaugusele heita.

Vibu võib osta (bambus, kokkukäiv), kui ka ise valmistada. Bambusvibu ei tohi lasta kukkuda — ta praguneb kergesti. Vibu ülemine osa, n. n. pits, peab olema hästi painduv, et ta järskude tõmmete puhul tõmbe järskust nõrgendaks. Paindumatu ja halva pitsi juures juhtub tihti, et meie veest välja tõmbame oodatava kala asemel ainult selle kala suosad — tüki huult, mida järsk tõmme kalast eraldand. Kui see teil ette tuleb, teadke, et 1) viga on pitsis, 2) väga järsku tõmmata ei pruugi. Kuidas tõmmata, sellest allpool õngitsemise tehnika käsitlemise puhul.

Teine õnge tähtsam osa on nõör, mis on kas täielikult veekindlast õlitatud siidist, hobuse- või kaamelisaba jõhvist (ka n. n. „jagut“) või kombineeritud.

Viimasel korral võib näit. konksu ligidal olla kaamelijõhv, siis hobusejõhv (küllalt, kui

see 4-st jõhvist kokku keerdud) ja lõpuks — siidinõör. Vibupoole läheks õngenõör ikka jämedamaks. Nõör üldiselt olgu võimalikult peenike. Jõhvist nõöril tuleb enne õngitsemist järele vaadata, et sõlmed lahti ei jookse. Jatkata tuleb „surnud sõlmega“, mis kergesti lahti ei jookse. Nõöri värv — ükskõik misugune.

Kolmas õnge osa — kork — on soovitatav pikergusekujuline, nii et ta vees kas püsti või küljeli asetseks. Korgi keskel hanesulg. Korki küljeli olekus tasakaalustanud (tuleb nii seada, et korgist allpoolne nõöri osa ja konks söödaga korki püsti või koguni vee alla ei tõmba!) on meil see paremus, et kala „nokkides“ tõmbab korgi esiteks püsti (see liigutus on kaugel maa peale hästi nähtav) ja teiseks selle järele vee alla. Küljeli vees asetsevat korki tarvitades on võimalik kala „nokkimise“ momendi täpsemalt tabada.

Korgi kandejõud ei tohi suur olla. Mõned algajad, olen näind, tarvitavad koletult suuri korke, ja nähtavasti arvavad, et väike kala, keda nad püüavad, niisugusi mürakaid liigutada või isegi vee alla tõmmata suudab! Teiseks teeb sisseviskamisel suur kork ilmatu sumaka, mis kalad hirmutab. Korgi värv olgu silmanähtav.

Konks ei pruugi suur olla! Ta mahtugu püüetava kala suhu. Teda katku sööt täielikult.

Harilikult lisatakse nõöriale veel juure mingisugune lisaraskus — tükike tina (nõue-

tava raskusega haavel), et konks söödaga ru-
temini alla vajuks. See on tarvilik kiirelt
voolavas vees, kus sööt muidu pinna ligi
jääks. Tinatükikesi võib olla 2—3, tarviduse
järele, konksust 5—10—15 sm. kauguses iga-
üks.

Sööt

oleneb kaladest. Hääd sööt eriti ahvenatele —
on vihmauss.

Vihmausse on leida aidades, varjurikaste
kohtade kõdunevate orgaaniliste jäänuste poo-
lest rikkas mullas (huumusmullas), suurte ki-
vide all.

Vihmausse tuleb hoida niiske ja koheda
mullaga täidetud karbis. Enne kalale minekut
võib vihmausse puhastada — lasta seista 5—6
tundi peenes, puhtas liivas või lühike aeg —
röösas piimas. Mullast puhastatud ussid mait-
sevad kaladele paremini kui tavalised.

Vihmaussil (ahvenat piüdes), tuleb konks
keha keskelt läbi torgata, ussi otsad vabaks
jättes — nende elav visklemine on kaladele
hästi märgatav. Ahven neelab ussi konksuga
täielikult suhu ja tahab oma teed minna, kuna
näit. särg konksust üle ulatuvad otsad ära
näpib konksu ennast mitte puudutades.

Särgede, latikate, säinaste j. t. sööt on n.
n. „puruvanake“ — liblika tõuk puruses kes-
tas. Leidub kallaste ääres rohu küljes, oja-
keste põhjas, kraavides ja vahel linaligudes.

Puruvanake tõmmatakse kestast välja ja
pistetakse pää ees konksu otsa.

Söödaks tarvitatakse veel hästi nätskeks
muljutud saia või leiba, kärbest, sitikat ja
muid aineid.

Kalalakkott ripub õngitsejal kaclas nii,
et sinna soodus kiiresti pista konksust vabas-
tatud siplev kala.

Erikarrikes taskus on sööt.

Puruvanakesi võib mitu päeva enne ka-
lale minekut korjata ja neid hoida veenõus.
Vett sageli uuendada, nii 4—7 tunni takka.
Nõu tuleb katta, et tõugud välja ei roniks.

Abitarbeist olgu nimetatud sööda-
karbid, tagavarakonksud, kork, tükid nõõri ja
(mis väga tarvis) — nuga.

Kaldalt või lootsikust,

kust on parem õngitseda? Vastus langeb vil-
mase kasuks — lootsikuga (rambuga, kiina-
ga, parvega) pääseb soovitud kohtadele ligi.

Hääd kalakohad

on vaiksed „hauad“, jõe- ja järvekäärud, au-
gud rohu, kupulehede, kõrkja- ja kalmupuh-
maste vahel. Päätingimus — kus vesi tasa-
kesi voolab. Ahvenad armastavad liivast, sär-
jed mudast põhja. (Kalade asukohta saab nen-
de kaitsevärvi järele otsustada. Ahvena kait-
sevärvi on — kollakas-hall — liivakarva).
Lausa veelagendiku keskel on kõige halvem
kalasaak. Kiirese voolu heida ainult mööda-
minnes konks! Hääde kalakohtade üle oma
kodujões või järves tee hoolega tähelepane-
kuid! Õpi tundma häid püügikohti!

Olles varustund kõige tarvisminevaga
(kaugemale minnes ärge unustage söögipoo-
list — värske õhu käes tuleb nälg ruttu va-
raks ja tühja kõhuga õngitseda on sama eba-
mugav, kui täie kõhuga joosta), lähete õngit-
sema.

Kunas lähete õngitsema?

Kunas on hääd kalailm? Kogend õngitseja
kirjeldab hääd kalailma järgmiselt:

Vähe või mitte sugugi päikesepaistet.
Taevas pilvine, hall. Tuul nõrk või puudub.
Udune. Niiske. Soe.

Tibab peenikest „seenevihma“ — kas ühe-
tasaselt udutsev sadu või mööduvad sagarad.
Hääled sumbuvad. Pääsukesed noolivad
vee kohal. Enne ja pärast vihma. Märkus:
Enne müristamist kala õnge ei võta.

Niisuguse — tavalise inimese mõttes hal-
va — ilmaga on saak kindel. Kala oodata ei
tule.

Ilusal, päiksepaistelisel, kuival päeval är-
gu mindagu välja tahtmisega kala saada.

Kõige halvemini võtavad kalad õnge
keskpäeval.

Hästi õnge võtavad särjed — juunis, ah-
venad augusti keskelt pääle.

Õngitsemise tehnika

tuleb kogemusega. On kaks päämomenti —
konksu sisseheitmine ja tõmbamine.

Sisseheitmise osavus tuleb ajaga. Ärge
liig sagedasti konksu sisse heitke ega välja
tõmmake! Vibu vibutage võimalikult har-
vasti. Ärge solistage korgiga vees! Vette lan-
gedes tehku kork ainult lühike ja nõrk
sulps! Algajad patustavad koledasti selle-
ga, et solistavad.

Tõmmata tuleb õigel ajal, s. o. kui
kork püsti tõuseb või vee alla läheb. Hilja on
tõmmata, kui kork juba püsti või juba vee
alla läinud. Tõmmata tuleb korgi liikumise
momentil. Tõmmates tehtagu esiteks väike
nõksak (kala liikumise vastassihis kui see või-
malik) ja siis kala veest kaldale tõsta või
tõmmata. Viimast viisi kasutatakse siis, kui
on karta, et tõstes konks puruneb või nõör
katkeb (suur kala!). Sageli ei tõmba kala korki
üldse vee alla, vaid veab teda veepinnal ede-
si — siis tõmmake.

Üldse tõmmata ei tule liig ägedasti ega
ka nii aeglaselt, et kalal aega jätkub lahti-
rabelemiseks.

Konksu asend vees olgu mitte väga vee-
pinna ligi, vaid vähemalt $\frac{2}{3}$ sügavusel. Näit.
kui antud koha sügavus (seda tuleb silma-
mõõduga määrata!) 60 sm., siis säetagu konks,
seda reguleerib kork muidugi, 40 sm. sügavu-
sele.

Kes on õngitseja?

Tütarlapsi ja naisterahvaid vibusporti har-
rastamas olen vaevalt näind. Õngitsemine
näikse olevat kangema soo ala. Sentimentaar-
sed inimesed ei ole õngitsejad. Näiteks on ju

ka neid olemas, kes isegi konna peosse võtta ei julge.

Õngitsemise asjanduse seesmistesse väärtustesse mitte pühendatud isikud võivad ju õngitsemises leida toorust. Kuid see on juba haiglane humaansus. Õngitsemise suurteervislikkude ja arendavate väärtuste kõrval on eetilise moment väike. Pühendatule on õngitsemine kosutus, vaheldus, puhkus, nauding, õpetus ja ilu. Õngitsemine on lai ala.

Õngitseja päevaraamat.

Kui soovite, et õngitsemine oleks ühtlasi õpetlik tegevus ja soovite leida töökooli mee-

todil üldisi säädusi kalade, vesikonna elu ja looduse, ilmastiku kohta ja leida nähete side-
meid, siis pidage oma lauasahtlis vihukest — õngitseja päevaraamatut, kuhu üles märgite: 1) õngitsemispäeva, 2) õngitsemiskoha, 3) saagi suuruse, a) kilogrammides, b) kalaliikides, 4) ilmastiku olud (taevas, tuul, temperatuur), 5) tähelepanekud ja sündmused.

Õngitsejad! Pühendage oma sõpru õngitsemise saladustesse ja avage neile õngitsemise seesmine veetlus, salapärane võlvumus, sest parimat puhkusaja kasutust kui õngitsedes leidub vaevalt.

Kõigile noorusmaalasile.

Et Vabariigi Valitsus täiesti ootamatult „Noorusmaa“ ainelise toetamise lõpetas, siis tekkis raskusi „Noorusmaa“ väljaandmisel, mispärast käesoleva numbri ilmumine viibis. Nüüd on tekkinud raskusist ajutiselt mitmete lahkete noorsoo ja „Noorusmaa“ sõprade abil üle saadud, kes on lubanud tänuväärset igäiks oma võimaluste kohaselt „Noorusmaale“ toetust.

Sellepärast „Noorusmaa“ ilmub endiselt edesi rõõmuks kõigile aatemeelseile noorile.

Toimetus palub lugejaid ajutist viivitust lahkesti vabandada ja pikendada poolaastaga lõpvad tellimised edesi teise poolaasta pääle ja tuua igäiks juure vähemasti üks uus tellimine, sellega kindlustate oma ajakirja edespäise ilmumise.

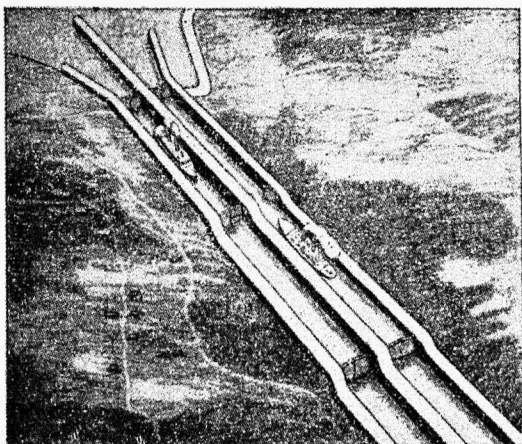
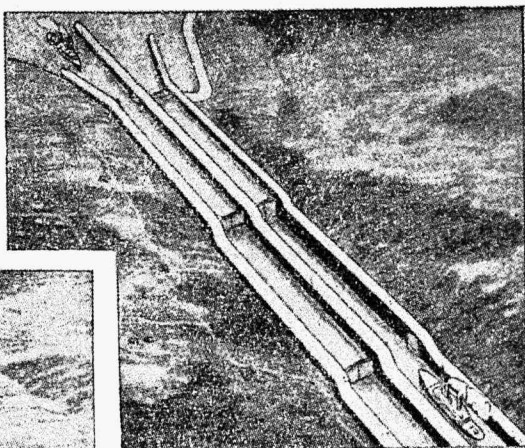
„Noorusmaa“ toimetus.

Laevasõit mäest üles.

Kanaalides tuleb sageli ette, et mõni osa seisab kaugelt kõrgemal merepin-nast. Nõnda Panama kanaalis on Gatunijärv 26 meetrit kõrgemal merepin-nast ja kõik läbi sõita tahtvad laevad peavad tõusma nii kõrgele. See saade-takse korda tugevate lüüside kaudu. Pildid näitavad, missugusel põhimõttel ja kuidas laevad tõstetakse üles ja las-takse alla. Parem pool esimesel pildil näete all laeva tulevat Vaiksest ooke-anist esimesse lüüsi, kuna ülal tuleb Gatunijärvest laev mere suunas. Mõ-lemate laevade taga suletakse väravad. Parem pool lüüsis tõstetakse veepind

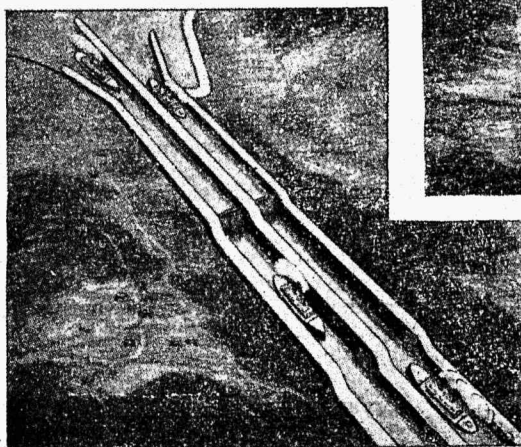
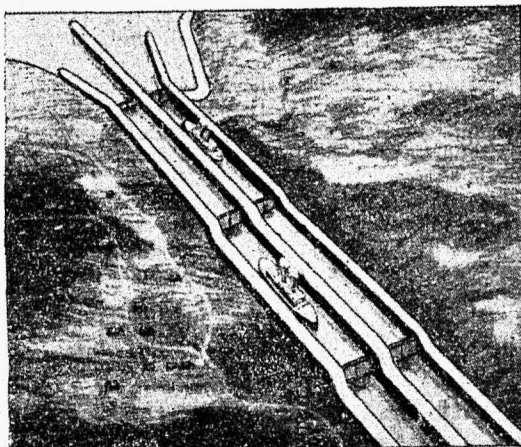
pikkamisi järgmise lüüsi veepinnani, vasakul sellevastu alandatakse see me-repool oleva tasapinnani. Teisel pildil näete seda selgesti. Nüüd nihkuvad laevad lüüsipikkuse võrra edesi ja sün-nib sama, mis ennegi: ühel pool tõste-takse veepinda, teisel pool alandatakse. Ja nõnda edesi, kuni üks laev on jõud-nud merest järveni ja teine järvest merre. Pildid näitavad seda käiku mui-dugi vaid jämedais joonis. Suured au-rikud ei saa kunagi sõita seda maad omal jõul, neid veavad väikesed puksiir-laevad, muidu sünnitaksid laevad suure lainetuse ja rikuksid kanaali seinu.

Vaiksest ookeanist tulev laev sõidab paremal pool all lüüsi. Vasakul ülal tuleb aurik Gatuni järvest ookeani poole, olles selle pinnast 26 m. kõrgemal.

Kummagi laeva taga on lüüsi-väravad suletud. Järgmise värava avamisega tõstetakse ühel pool vesi ja teisel pool alandatakse.

Mõlemad aurikud on nihkund lüüsi pikkuse võrra edesi. Vasakpoolne ülemine lüüs on vahetääl täidetud, parempoolne jälle ookeani pinna kõrguses.

Tekkind olukorra tõttu võib jälle kummalgi pool laev sõita lüüsisidesse nii merelt kui järvest.

LOODUSESÕBRA NURK

Ülesande lahendus.

(„Noorusmaa“ nr. 7.)

„Noorusmaas“ nr. 10 oli avaldatud J. Liiva luuletusest „Kevade lähenemine“ kokkusaetud taimede nimed ja ka ülesande lahendajate nimed. Sellele lisaks on veel saanud lahendusi: A. Määrits, R. Koppel, K. Higlay, Adele Oksa, R. Keres, P. Töldsep, P. Nero, P. Maivel, S. Vatter, J. Võõmis, H. Prosin, A. Kase, Vambola, E. Luuk, R. Mudi, Arnold Oksa, J. Rosin, A. Reiman, A. Atsi, O. Veberman, O. Mägi, E. Gerberson. Suurim õigete nimede arv — 44; A. Määrits. Täiendav auhind langeski A. Määrits'ale: raamat oma valikul kuni 250 marka. Teatada J. Käis'ile, Võru, Seminar.

Tagasiwaade kevadele.

Hiline kevad! Nii arvavad kõik, kes loodusega vähegi kokku puutuvad. Jaanipäeval õitses veel sirel, õunapuud vaevalt lõpetasid õitsemise, rukki tolumine tuli alles jaanikuu viimastel päevadel jne. Kevade liikumises eraldame kolm ajajärku: v a r a k e v a d esimeste laululindude ilmumisest kuni kase õitsemiseni, p ä r i s k e v a d kase õitsemisest sireli õitsemiseni ja h i l i s k e v a d sireli õitsemise lõpuni. Selle järele algas meil kevad looduses paastukuu 10. päeva ümber ja lõppis Lõuna-Eestis jaanipäevaga, Põhja-Eestis jaanikuu lõpuga. Tõepoolest hiline kevad! Isegi k a l e n d r i kevadest jäi ta maha, kuna harilikult ilka loodusekevad kalendrist ees olnud. Kõigile loodusesõpradele peaksid need tähelepanekud huvitavad olema tulevikus looduse vaatlustel.

Vaatlusi jaanikuul on saanud: K. Sepp, J. Valter, V. Bootor.

Mõnd tähefeadusest.

Heinakuu 3. päeval jõudis maakera omal ringteel ümber päikese kaugeimasse punkti päikesest. Seda punkti nimetavad tähefeadlased afeeliks. Harilikult küll räägitakse, et maakera tee ümber päikese (orbiit) on ringkujuline, tegelikult on ta vähe piklik (ellips) ja päike ei asu mitte ellipsi keskel, lühikese ja pika telje lõikumisel, vaid ligemal ühele otsale ihes n. n. fookuses. Selle tõttu on vahe kaugeima ja ligeima seisu vahel päikesest ligikaudu 500.000 km. (keskmine kaugus 149.500.000 km.). Ligeimas punktis päikesele seisab maakera poole aasta järele, 3. näarikuu päeval.

Kui asi meist kaugeneb, väheneb tema näiv suurus (keral läbimõõt). Järelikult

peaks päikeseketas suvel väiksem olema kui talvel. On see võimalik, kuna päike suvel ometi palju soojemalt paistab? Paljas silm ei seleta mingit vahet päikeseketta suurusel suvel ja talvel. Mõõtmised täpsete riistadega aga kinnitavad, et päikeseketta läbimõõt suvel tõepoolest väiksem: 3. juulil (afeelis) 31'26", 3. jaanuaril aga 31'32", sellega kuus nurgasekundit (6") vahet (umbes $\frac{1}{300}$ ketta läbimõödust). Muidugi teavad noorusmaalsed, et päikesekiirte soojus suvel ei tule mitte päikese lähenemisest maale, vaid kiirte langemise suuremast nurgast. Seda näeme ka päikese igapäevases liikumises taevavõvil: keskpäeval, kui päike vaatepiiril kõrgeimas punktis, soojendavad ta kiired tugevamini.

Päikese kõrguse muutumine aasta jooksul tuleb aga maatelje kallakusest päikese suhtes. Suvel on põhjapoolkera päikese poole pöördud, ja päikese kiired langevad meil otse maapinnale. Talvel on maatelje kallak vastupidine, see tähendab suvi on lõuna-poolkeral.

Heinakuul on õhtutaevas veel näha Veenus, aga iga päevaga ligineb ta päikesele ja kaob lõikusekuul päikese kiirtesse. Saturni ka võib näha õhtul edelas ja kuu teisel poolel kagus Jupiteri.

Jaanikuu vaatluste auhinna sai V. Bootor (Petersen: Eesti päevaliblikad).

Kodumaa loodusest lehekuu teisel poole!

Õitsvad: kask — 15. mail, nurmenukk — 18. mail, karumari — 24. mail, kullerkupp, meelislill (aias) — 26. mail, punased sõstrad — 27. mail, nartsiss, tulp — 28. mail, toomingas — 30. mail.

Leheehetes: toomingas — 21. mail, kask — 25. mail, pihlakas — 30. mail.

Kuldnokkade pesakastidest kuulduv noorte häält — 30. mail. Üldiselt areneb käesolev kevad visalt. Ilmad vilud, pilvised, vihmased. Madalad kohad vee all, jõgedes vesi tõusnud isegi kõrgemale kui lumeminekul oli. Selle tõttu ei edene ka aia- ja põllutööd. Rukkioras on siiski pea igalpool õige kena.

Vaatlusi saanud: J. Valter — Eismas, J. Imelik — Väandras, V. Pöld — Kuivastes, J. Hinto — Rakveres j. t.

Lehekuu auhind langes J. Imelik'ule. Auhinnaks raamat või mõni vaatlusriist kuni 250 mk. omal valikul. Teatada toimetajale J. Käis'ile Võrru.

Loomade näopildid.

I seeria (v. „Noorusmaa“ nr. 6).

1. Känguru. 2. India elevant. 3. Hirv (isaloom). 4. Lõvi (isaloom). 5. Tiiger. 6. Suurispaä-kull. 7. Kõrberebane. 8. Ahv — mangobei.

Lahendusi saadetud kokku 14, neist õiged: J. Hinto ja R. Kaasik — Rakveres.

II seeria (v. „Noorusmaa“ nr. 8).

9. Faasan. 10. Kaheküüruga kaamel. 11. Vau. 12. Karu — grisli. 13. Must leopard.

14. Poolahv — galogo. 15. Lõvi (emaloom). 16. Jõehobu. 17. Krokodill. 18. Hüään. 19. Jääkaru. 20. Ninasarv — kalao (lind Rhynchaceroze perekonnast).

Õigeid lahendusi ei ole saadetud. Auhind jääb välja andmata.

Ülesannete lahendusi.

6. ülesande

lahendus on järgmine: Palamuse, Ülemiste, Haapsalu, Anseküla, Juuru, Äksi, Rannu (Rõngu), Vagula. Esitähed: Pühajärv.

Õigeid seletusi saatsid: H. Rosin, K. Sopp, Paul Tõldsepp, R. Keres, Joh. Toom, B. Kuks, Saare Sass, V. Põld, E. Luuk, Leo Liigand, Jaan Imelik, K. Köster, E. Hiielo, V. Pärsimägi, G. Vehterstein, Ülo Kuuskmann, V. Kiršfelt, J. Valter, H. Tannebaum, G. Unt, Arnold Oksa, Kalju Kurbloo, F. Langebraun, A. Kurut, O. Mets, Joh. Toomi, P. Maivel, A. Rõomussaar, E. Kuik, R. Mudi, K. Raid, K. Veeber, Joh. Sarapuu, H. Pupart, J. Rosin, Paldiski linna algkool, Sinaida Kalle, Hugo Vahtra, E. Gerberson.

Loosimisel sai auhinnaks E. Luuk Tallinnast K. Hännise raamatu „Jäämere kangelane“.

7. ülesande

lahendus on järgmine: Tuglas, Ampère, suusad, Uurits, jõulud, Ahrens, Tasuja.

Õigeid seletusi saatsid: Sinaida Kalle, K. Sopp, P. Tõldsepp, R. Keres, Saare Sass, E. Hiielo, V. Pärsimägi, G. Vehterstein, R. Mudi, Ülo Kuuskmann, J. Valter, K. Tannebaum, G. Unt, A. Oksa, F. Langebraun, A. Kurut, O. Mets, P. Maivel, A. Rõomussaar, K. Raid, K. Veeber, J. Imelik, Paldiski linna algkool, H. Pupart, E. Kuik.

Auhinnaks sai loosimisel Sinaida Kalle Nõmküläst J. Parijõe raamatu „Laevapoisi päivil“.

Kabe.

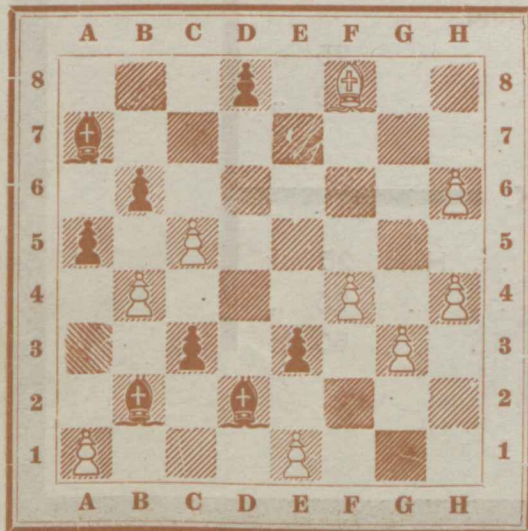
Toimetaja A. Burmeister.

Lõpumäng nr. 11.

Kokku säädnud S. Scheermann (Rakveres).

„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kf8, La1, b4, c5, e1, f4, g3, h4 ja h6.

Mustad: Ka7, b2 ja d2, La5, b6, e3, d8 ja e3.

Valged algavad ja võidavad.

Selle lõpumängu lahendamine annab võistlusel kaks punkti.

Male ja kabe lahendajate nimestiku toome järgmises „Noorusmaa“ numbris.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

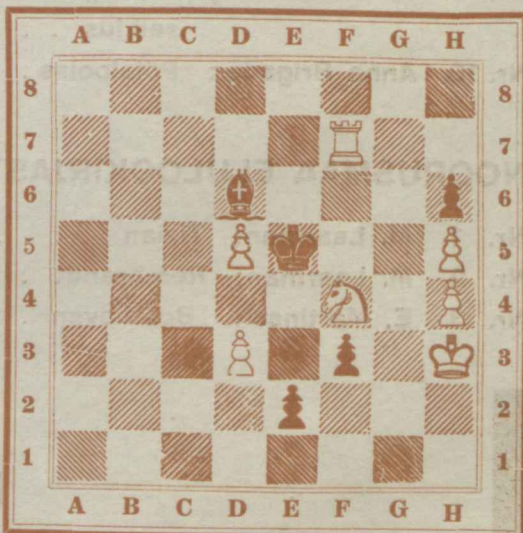
Lõpumäng nr. 11.

Kokku säädnud Gustav Vehterstein

(Vändras).

„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kh3, Vf7, Rf4, Ed3, d5, h4 ja h5. Mustad: Ke5, Od6, Ee2, f3 ja h6.

Valged algavad. Mäng jääb viigi peale.

Selle lõpumängu lahendamine annab võistlusel kaks punkti.

Ülesande nr. 19 lahendus.

1. Rc4—a3, Ke5: b6,

2. Rd6—c4 annab matt.

Teised variandid kerged.

ÜHELGI NOOREL EI TOHI PUUDUDA NOORUSMAA HÄÄD RAAMATUD

NOORUSMAA JUTUKIRJASTIK.

Nr. 1.	Ch. Dickens: Kilk koldel	Hind 100 mk.
Nr. 2.	Jack London: Põlev laev	" 25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: Jäämere kangelane	" 100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: Laevapõisi päivil	" 100 "
Nr. 5.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader tappis rebase	" 25 "
Nr. 6.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader päästis sõjaväe	" 25 "
Nr. 7.	A. Conan Doyle: Kuidas brigader vallutas Saragossa	" 25 "
Nr. 8.	A. Conan Doyle: Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	" 25 "
Nr. 9.	A. Conan Doyle: Brigaderi viimne seiklus	" 25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: Põialpoiss	" 50 "

NOORUSMAA ELULOOKIRJASTIK.

Nr. 1.	M. Laarman: Tizian	Hind 25 mk.
Nr. 2.	M. Laarman: Rembrandt	" 25 "
Nr. 3.	E. Martinson: Beethoven	" 50 "

NOORUSMAA

ILMUB KAKS KORDA KUUS

Tellimishind aastas 400 mk., pool-
aastas 200 mk., veerandaastas 100 mk.